

לקוטי תורה • ראש השנה • מאמר 7

יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו וגו' (בהושע סימן...)

”יחיינו מיוממים”

שני ימי ראש השנה ו”היום השלישי”, יום הכיפורים, הם שלבים בדרך חזרה אל הנקודה הפנימית שכלב, שבה ישראל הם פנימיות לבו של הקב”ה. תפילה פותחת מחדש לב שנסגר בעקבות חטא, באמצעות רחמים המתעוררים לנוכח נפילת הנשמה; והקב”ה משיב ופותח את מקור הרחמים הנסתר, עד ששני השמות, הוי’ ואלקים, מאחדים את הלב הכפול ללב אחד.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/rosh-hashanah/7

הנקודה

שני ימי ראש השנה ו"היום השלישי", יום הכיפורים, הם שלבים בדרך חזרה אל הנקודה הפנימית שבלב, שבה ישראל הם פנימיות לבו של הקב"ה. תפילה פותחת מחדש לב שנסגר בעקבות חטא, באמצעות רחמים המתעוררים לנוכח נפילת הנשמה; והקב"ה משיב ופותח את מקור הרחמים הנסתר, עד ששני השמות, הוי' ואלקים, מאחדים את הלב הכפול ללב אחד.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

דברי הושע "יחיינו מיומיים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" מתייחסים לשני ימי ראש השנה, שבהם העולמות מתעלים בפנימיותם ובחיצוניותם, וליום הכיפורים. ישראל הם הנקודה הפנימית של "לבו" של הקב"ה, ולכל יהודי יש שני לבבות: אהבה טבעית שעלולים מכשולים לחסום, ונקודה פנימית שממנה באה התשובה העליונה. פגם בכרית, או דיבור שקרי ומזלזל, מסיר את הה"א שבלב הפנימי: כלה נעשית כל, הלב נעשה אבן, ואפילו לימוד תורה אינו נחשב לדיבורו של הקב"ה. התיקון הוא שעת התפילה: כשאדם מתבונן עד כמה נשמתו נפלה, הוא מעורר רחמים רבים, והקב"ה פותח את ה"יודין" – מקורן הנסתר של שלוש עשרה מידות הרחמים – שמנקות את החטא ונותנות רצון חדש; אלול הוא זמן הפתיחה הזאת. יום הכיפורים ממשיך רחמים שאינם תלויים באתערותא דלתתא, פנים אל פנים. כשאור השחר בוקע דרך הארץ, הרחמים בוקעים דרך מסך הגוף; ויש גם "טל" של רחמים במקום שאין בו מסך.

מבנה

1	שני הימים, היום השלישי והלב הפנימי	שני ימי ראש השנה מעלים את העולמות בפנימיותם ובחיצוניותם, ויום הכיפורים הוא היום השלישי. ישראל הם הנקודה הפנימית שבלבו של הקב"ה; לכל יהודי יש אהבה טבעית חיצונית ונקודה פנימית שממנה באה התשובה העליונה, ועשרת ימי תשובה נועדו להגיע אליה, פנים אל פנים.
2	כיצד אוכד הלב הפנימי	פגם בכרית מסיר את הה"א שבלב הפנימי, כך שכלה נעשית כל והלב נעשה אבן. ברית הלב וברית הלשון נפגמות באותה דרך: דיבור שקרי או מזלזל שובר את הצינור של דיבור הקב"ה, ולכן גם לימוד התורה שבא אחר כך אינו נקרא דיבורו.
3	התיקון: תפילה ופתיחת היודין	בשעת התפילה אדם משנה את רצונו באמצעות התעוררות רחמים רבים על נפילת נשמתו, בעקבות טרדות העולם והספקות באמונה. הקב"ה משיב ופותח את היודין – מקורן הנסתר של שלוש עשרה מידות הרחמים – שמנקות את החטא ונותנות רצון חדש; באלול נפתח המקור הזה, ואז אפשר לשוב מעומק הלב.
4	יום הכיפורים, היום השלישי	שני הימים הם סובב וממלא; היום השלישי, יום הכיפורים, גבוה מהם, ואפשר להגיע אליו רק מלמעלה. שלושת הראשים שבזוהר, שלוש מדרגות התשובה ונפש, רוח ונשמה, מקבילים לשלושת הימים.

כשאור השחר בוקע דרך הארץ המסתירה את השמש, הרחמים בוקעים דרך הגוף המסתיר את פני הקב"ה, והקב"ה בא "כגשם". ובכל זאת, הבקשה הראויה היא על טל: הרחמים נמשכים גם במקום שאין מסך מפריד, שכן אלקים מסתיר את הוי' אפילו מן העולמות העליונים; ועל ידי שני השמות האלה נעשה הלב הכפול ללב אחד.

מושגים

הנקודה הפנימית שבלב נקודת פנימיות הלב

העומק הפנימי ביותר שבלב היהודי, העמוק מן השכל ומן הרגש הטבעי. ישראל כולם הם נקודה זו ב"לבו" של הקב"ה, והתשובה האמיתית באה ממנה.

שני לכבות כי לכבות

האות הכפולה במילה "לכבך" מלמדת על שני לכבות: אהבה טבעית וחינוכית לקב"ה, שאפשר לחסום, והנקודה הפנימית שאינה נחסמת.

כל וכלה כל / כלה

ישראל נקראים כלה כאשר הלב הפנימי מתגלה; פגם מסיר את הה"א ומשאיר רק "כל". פתיחת היודין לה"א מחזירה אותה.

רחמים רבים רחמים רבים

הרחמים מתעוררים כשאדם מתבונן עד כמה נשמתו נפלה ממקורה הגבוה; הם ממשיכים את שלוש עשרה מידות הרחמים.

פתיחת היודין פתיחו דיודין

קריאת "פותח את ידך" כ"פותח את יודיך": המקור הנסתר והבלתי נתפס של הרחמים נפתח, כפי שנרמז בארבע היודין שב"אני לדודי ודודי לי" בחודש אלול.

טל טל

רחמים שבאים בלי עננים, בלילה: רחמים גם במקום שאין מסך של חטא או גוף מפריד, כמו בעולמות העליונים, המוסתרים מהוי' על ידי אלקים.

שני הימים, היום השלישי והלב הפנימי

1 יחיינו מיומים^{1,2} ביום השלישי יקימנו וגוי' (בהושע סימן ו') יחיינו מיומים הם בי ימים של ר"ה [ראש השנה] כי ר"ה [ראש השנה] לעולם בי ימים³ אפי' [אפילו] בזמן שהיו מקדשין ע"פ⁴ הראיה.^{5,6}

"יחיינו לאחר יומיים; ביום השלישי יקימנו" וגוי' (בהושע, פרק ו'). "יחיינו לאחר יומיים" — אלו שני ימי ראש השנה, שכן ראש השנה הוא תמיד שני ימים, גם בזמן שקידשו על פי הראיה.

המאמר פותח בהושע ו', ב', בנבואה על תחיית ישראל: "יחיינו לאחר יומיים; ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו". אדמו"ר הזקן מפרש את "יומיים" כשני ימי ראש השנה, שנשמרו גם בתקופה שבה קידשו את החודש על פי עדותם של מי שראו את מולד הירח. בהערת קה"ת מוסבר שאין הכוונה שבכל שנה היו שני ימי ראש השנה, אלא שגם בתקופה ההיא היו שנים שבהן ראש השנה נמשך יומיים; התלמוד הירושלמי (עירובין ג' ט:*) מציין ששני הימים הם תקנה של הנביאים הראשונים.

ביום השלישי הוא⁷ יום כיפור. והענין דהנה בי ימים של ר"ה [ראש השנה] הם עליות העולמות ביום אחד הוא בחי' פנימיות.

"ביום השלישי" הוא יום הכיפורים. וענין זה הוא כך: שני ימי ראש השנה הם עליות העולמות; ביום הראשון זו בחינת פנימיות.

"היום השלישי", הבא לאחר שני ימי ראש השנה, הוא יום הכיפורים. בראש השנה כל העולמות עולים אל מקורם, וביום הראשון העלייה היא בבחינת פנימיותם. בהערת קה"ת מסיקים ששני הימים הם ענין אחד — עליית העולמות — הכולל שני פרטים.

ויום בי הוא בחי' חיצוני⁸ (כמ"ש בפע"ח [בפרי עץ חיים] שער ר"ה [ראש השנה] ספ"ד [סוף פרק ד']) ולהבין ענין זה דהנה כתיב לבבתי אחותי כלה⁹ שכנסתי [שכנסת ישראל] מקור כל הנשמות הוא בחי' נקודה פנימיות לבו של הקב"ה

והיום השני הוא בחינת חיצוניות (כמו שכתוב בפרי עץ חיים, שער ראש השנה, סוף פרק ד'). כדי להבין ענין זה: נאמר "לִבְבִתִּי, אחותי כלה" — כנסת ישראל, מקור כל הנשמות, היא בחינת הנקודה הפנימית של לב הקדוש ברוך הוא.

ביום השני העלייה היא בבחינת חיצוניות, כפי שמבואר בתורת האר"י בפרי עץ חיים. כדי להבהיר את משמעות "פנימיות" פונה אדמו"ר הזקן לשיר השירים ד', ט', שבו אומר ה' לישראל: "לִבְבִתִּי". כנסת ישראל, המקור הכולל של כל נשמות ישראל, היא הנקודה הפנימית ביותר של "לבו" של ה'.

כי אף שהוא יתי אין לו דמות הגוף¹⁰ כו' הנה דברה תורה כלשון בני אדם¹¹ כמ"ש¹²

שהרי אף שאין לו יתברך דמות גוף וכו', התורה דיברה כלשון בני אדם, כמו שכתוב:

הדיבור על "לבו" של ה' אינו אומר שיש לו גוף. התורה מתארת את ה' "כלשון בני אדם" — ביטוי מן התלמוד (ברכות ל"א ע"ב), שהרמב"ם מחיל על כל דימוי גופני של ה' במקרא (הלכות יסודי התורה א: ט').

ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם¹³ עליו מלמעלה (עיין) מקי"מ [מקדש מלך] משפטים קכ"ב¹⁴ אי ועמ"ש בביאור ע"פ לבכתני¹⁵.

"ועל דמות הכיסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה" (ראו מקדש מלך על משפטים, קכ"ב ע"א, וראו מה שכתוב בביאור על הפסוק "לִבְכַתְנִי").

הדוגמה היא חזון יחזקאל על "דמות כמראה אדם" היושב על הכיסא: המקרא עצמו מתאר את האלוקות בדמות אדם, ולכן יכול לדבר על "לב". לשם כך מפנה אדמו"ר הזקן למקדש מלך, פירוש על הזוהר, ולביאור שלו עצמו על "לִבְכַתְנִי" בלקוטי תורה על שיר השירים.

והנה כמו למשל לבו של אדם שהוא עיקר חיותו. כך ישראל עלו¹⁶ במחשבה¹⁷ והוא עיקר בריאות עליונים ותחתונים והוא בחי' נקודה אמצעית וכו'.

והנה, כמו למשל לבו של אדם, שהוא עיקר חיותו, כך ישראל עלו במחשבה, והם עיקר בריאת העליונים והתחתונים; וזוהי בחינת הנקודה האמצעית וכו'.

כשם שהלב הוא מרכז חיותו של אדם, כך ישראל הם מרכז הבריאה. המדרש (בראשית רבה א:ד') מלמד שישראל "עלו במחשבה" לפני שנברא העולם, ולכן הם עיקר בריאת כל הנבראים, העליונים והתחתונים; לכך קוראים "הנקודה האמצעית".

(ועמ"ש מזה בד"ה ביום השמיני עצרת^{18,19} גבי פרי עץ הדר.²⁰ הדר באילנו²¹ כו'. וענין נקודה אמצעית עי' [עייין] בזהר פ' שלח) (דקס"א ב') ולבא שארי באמצעיתא²² כו'.

(וראו מה שכתוב בעניין זה במאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת", בעניין "פרי עץ הדר" — "הדר באילנו" וכו'. ולענין הנקודה האמצעית ראו בזהר פרשת שלח, קס"א ע"ב: "ולבא שרי באמצעיתא" וכו').

ההערה שבסוגריים מפנה למאמר לשמיני עצרת, העוסק באתרוג, "פרי עץ הדר"; הגמרא (סוכה ל"ה ע"א) דורשת "הדר" כפרי "הדר" על העץ. בעניין "הנקודה האמצעית" ההערה מצטטת את הזוהר בפרשת שלח, האומר שה' ברא את העולם כגוף אחד, שאיבריו מסודרים סביב הלב, ו"הלב שוכן באמצע" הגוף כולו.

לאתר דאקרי קדה"ק [קודש הקדשים] כו' ותמן הוא לבא שריא כו' ועי' בזהר ויחי (דרל"א א') ואיהי נקודה אמצעיתא כו' ובפ' נח (דע"ב א').

"למקום שנקרא קודש הקודשים" וכו', "ושם הלב שורה" וכו'. וראו בזהר ויחי, רל"א ע"א: "והיא הנקודה האמצעית" וכו', ובפרשת נח, ע"ב ע"א.

הזוהר ממשיך ואומר שלב העולם נמצא במקום הנקרא קודש הקודשים. גם הזוהר בפרשת ויחי מכנה את אבן השתייה שבמקדש "הנקודה האמצעית" של העולם — הנקודה שעליה עומד קודש הקודשים; ההערה מוסיפה הפניה לקטע בפרשת נח.

ועמ"ש בד"ה זכור את²³ אשר עשה לך עמלק²⁴ בענין לבכתני כו' עד וזהו אל ארץ כו' זבת חלב ודבש ע"ש.

וראו גם את הכתוב במאמר המתחיל "זכור את אשר עשה לך עמלק", בענין "לבכתני" וכו', עד "וזהו אל ארץ" וכו', "זבת חלב ודבש"; עיינו שם.

הפניה נוספת: המאמר בתורה אור על "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה, יז), העוסק ב"לבכתני", עד לביאור "ארץ... זבת חלב ודבש".

ועי' עוד מענין נקודה²⁵ בזהר פי ויקהל (דרי"ד א' ב') ובר"ח [ובראשית חכמה] פ"ב [פרק ב'] משער הקדושה. ועוד מזה בפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] בזהר פי תצוה (דף קפ"ד ב')

וראו עוד בענין הנקודה בזהר, פרשת ויקהל (דף ר"ד ע"א-ב'), ובראשית חכמה, שער הקדושה, פרק ב'. ועוד בענין זה בפירוש הרמ"ז לזוהר, פרשת תצוה (דף קפ"ד ע"ב),

מקורות נוספים בענין ה"נקודה": זוהר בפרשת ויקהל, המתאר את ששת ימי החול כמתאחדים ב"נקודה קדושה אחת"; ראשית חכמה, ספר יסוד במוסר הקבלי, בפרק ב' של שער הקדושה; ופירוש הרמ"ז (רבי משה זכות) לזוהר, פרשת תצוה.

בענין אחר והמלאכים הם בחי' חיצוניות ונקראים בבחי' קרביים²⁶ ומעיים כענין שנאמר המו מעי לו^{27,28} וכל קרבי את שם קדשו²⁹ מפני שהם כלים להשפעת חיות אלקות.

בהקשר אחר. והמלאכים הם בחינת החיצוניות, והם מכונים בחינת הקרביים והמעיים, כפי שנאמר: "המו מעי לו", ו"כל קרבי את שם קדשו", מפני שהם כלים להשפעת חיות אלוקית.

דיונו של הרמ"ז בנקודה הוא בהקשר אחר. כנגד ישראל, הלב הפנימי, מציב אדמו"ר הזקן את המלאכים, שהם בחינת החיצוניות ודומים לאיברים הפנימיים שבגוף, כעולה מן הפסוקים "המו מעי לו" (ירמיהו לא, יט) ו"כל קרבי את שם קדשו" (תהילים קג, א). הם מכונים כך מפני שהם משמשים כלים שדרכם נמשכת חיות אלוקית, כשם שהאיברים מעבירים את חיות הגוף אך אינם הלב שלו.

(ועמ"ש מזה בביאור ע"פ ויהי קול מעל לרקיע³⁰). והנה האדם הוא כלול משתייהם ויש בו ב' בחי' פנימית וחיצונית הנ"ל בלבו כמ"ש ואהבת בכל לבבך³¹

(וראו מה שכתוב על כך בביאור על הפסוק "ויהי קול מעל לרקיע"). והנה האדם כלול משתי הבחינות, ויש בלבו את שתי הבחינות שנזכרו לעיל, הפנימיות והחיצוניות, כפי שנאמר: "ואהבת בכל לבבך",

לאחר הפניה לביאורו על "ויהי קול מעל לרקיע" (יחזקאל א, כה), עובר אדמו"ר הזקן לעסוק באדם, שיש בו את שתי הבחינות, הפנימיות והחיצוניות, בתוך לבו שלו. הראיה היא מציווי "ואהבת... בכל לבבך" (דברים ו, ה), שבו "לבבך" נכתב בשתי אותיות כ"ת.

ולא כתיב בכל לבך מפני שיש ב' לבבות בחי' חיצוניות היא האהבה הטבעית שיש בכל אחד ואחד מישראל ואפי' [ואפילו] רשעים מלאים חרטות³²

ולא נאמר "בכל לבך", מפני שיש שני לבבות. בחינת החיצוניות היא האהבה הטבעית שיש בכל אחד ואחד מישראל; ואפילו הרשעים מלאים חרטות.

אילו הפסוק היה מתכוון ללב אחד, היה נאמר "לבך"; הכפלת האות בי"ת מלמדת על שני לבבות. הלב החיצוני הוא האהבה הטבעית להימצויה בכל יהודי, והיא מתבטאת אפילו אצל הרשעים, שכן, כפי שאמרו חז"ל, "רשעים מלאים חרטות" (מוכא בתניא, פרק יא).

כי טבע כל איש ישראל למשוך אליו ית' לדבקה בו אלא מפני שהיא בבחי' חיצוניות וטבעיות לבד כי טבעו של כל איש ישראל להימשך אליו יתברך ולדבוק בו. אלא שמכיוון שאהבה זו היא בחינת חיצוניות וטבעיות בלבד,

החרטה נובעת מטבע זה: כל יהודי נמשך אל ה' מטבעו וכוסף לדבוק בו. אולם אהבה זו שייכת לחיצוניות הלב; היא תכונה מולדת, ועדיין אינה נובעת מפנימיותו של האדם.

לכן יש מניעות כו' אבל עיקר התשובה בלב שהיא בחי' תשובה עילאה מעומקא דליבא ונקרא בחי' פנימיות הלב והוא ענין מ"ש ועמך כולם צדיקים.³³

יש משום כך מניעות וכו'. אבל עיקר התשובה הוא בלב, והיא בחינת תשובה עילאה, מעומק הלב; והיא נקראת בחינת פנימיות הלב. וזהו פירוש הכתוב: "ועמך כולם צדיקים".

מכיוון שאהבה זו היא חיצונית וטבעית בלבד, עלולות לעמוד בדרכה מניעות. התשובה האמיתית נובעת מפנימיות הלב, "מעומק הלב", והיא נקראת תשובה עילאה. מפני שלכל יהודי יש נקודה פנימית זו, יכול ישעיהו (ס, כא) לומר: "ועמך כולם צדיקים".

עמ"ש בביאור ע"פ מי יתנך³⁴ כי צדיק כתמר יפרח^{35, 36, 37, 38, 39, 40, 41} מה תמר אין לו אלא לב אחד^{42, 43} כו'.

ראו מה שכתוב בביאור על הפסוק "מי יתנך": "צדיק כתמר יפרח" — מה התמר אין לו אלא לב אחד וכו'.

אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על שיר השירים ח, א, "מי יתנך כאח ליי", המשתמש בפסוק "צדיק כתמר יפרח" (תהילים צב, יג). הגמרא (סוכה מה ע"ב) מסבירה את ההשוואה: כשם שלתמר יש לב אחד בלבד, כך לישראל יש לב אחד בלבד, המכוון לאביהם שבשמים.

כמאמר כשם שאין בלבך אלא אחד⁴⁴ כך אין בלבנו אלא אחד והוא מאמר השבטים שהיו מרכבת השכינה ליעקב שהי' [שהיה] מרכבה לקוב"ה [לקודשא בריך הוא]⁴⁵ כו'

כמאמר: "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". זהו מאמרם של השבטים, שהיו מרכבת השכינה ליעקב, שהיה מרכבה להקב"ה וכו'.

הגמרא (פסחים נו ע"א) מספרת שבני יעקב אמרו על מיטת אביהם: "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". "מרכבה" היא דבר שנתון כולו לרשות הרוכב עליו: השבטים היו מרכבה לשכינה, נוכחותו של ה' כפי שהיא שורה למטה, ביחס ליעקב; ואילו יעקב עצמו היה מרכבה להקדוש ברוך הוא. המדרש (בראשית רבה מז, ו) אומר: "האבות הן הן המרכבה".

[ועמ"ש מזה ע"פ זכור דעמלק⁴⁶ ומ"ש בביאור ע"פ אלה מסעי^{47, 48} בענין יריחו עיר התמרים⁴⁹ וע"פ מענין צדיק כתמר יפרח⁵⁰ ברכות פ' לך לך ר"פ מ"א במדבר ר"פ ג' ובזהר ח"א (דפ"ב [דפרק בן] א' דר"כ ע"ב)].

[ועיין במה שנכתב על כך על הפסוק "זכור" בענין עמלק, ובביאור על הפסוק "אלה מסעי" בענין "יריחו עיר התמרים". ולענין "צדיק כתמר יפרח" עיין ברכות, פרשת לך לך, תחילת פרשה מא; במדבר, תחילת פרשה ג; ובזהר, חלק א' (דף פ"ב ע"א; דף רכ"ב ע"ב);

הערת סוגריים מציינת מקורות נוספים העוסקים בתמר: המאמר על "זכור" בענין עמלק; הביאור על "אלה מסעי" בלקוטי תורה, מסעי, העוסק ביריחו, "עיר התמרים" (דברים לד, ג), כצדיק שלכו נתון לרצון אחד, לה' לבדו; וכן מדרש רבה וזהוהר על הפסוק "צדיק כתמר יפרח".

ח"ג [חלק ג'] (ד"י א' דרצ"ב סע"א [סוף עמוד א]). ולפ"ז [ולפי זה] י"ל [יש לומר] שזהו ענין מ"ש בש"ש [בשיר השירים] רבה ס"פ אני ישנה בענין תמתי ר' [רבי] ינאי אמר תאומתי⁵¹ כו'.

חלק ג' (דף ט"ז ע"א; דף רצב, סוף ע"א). לפי זה אפשר לומר שזהו פירוש הכתוב בשיר השירים רבה, סוף פרשת "אני ישנה", בענין "תמתי": רבי ינאי אמר "תאומתי" וכו'.

לאחר המקורות האחרונים מן הזהר, מציע אדמו"ר הזקן שאותו "לב אחד" מסביר מדרש על שיר השירים ה, ב. ה' מכנה את ישראל "תמתי", ורבי ינאי דורש "תאומתי" ומוסיף: "כביכול לא אני גדול ממנה ולא היא גדולה ממני".

ועמ"ש ע"ז סד"ה ששים המה⁵² כו' אחת היא כו' בשם האריז"ל [האריז' זכרוננו לברכה] בזהר הרקיע ר"פ בראשית ועיין בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך תמר ובסה"מ [ובספר הדרת מלך] סי' י"א.

ועיין במה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל "ששים המה" וכו', "אחת היא" וכו', בשם האריז"ל, בזהר הרקיע, תחילת בראשית; ועיין בפרדס, בערכי הכינויים, ערך "תמר", ובספר הדרת מלך, סימן י"א.

מקורות נוספים: סוף המאמר על "ששים המה" ... אחת היא" (שיר השירים ו, ח-ט), המביא בשם האריז"ל את זוהר הרקיע, פירוש על הזהר; הערך "תמר" בערכי הכינויים, מילון למונחי קבלה שבספר הפרדס לרבי משה קורדובירו; וספר הדרת מלך, סימן י"א.

וזהו שכתוב לכבתי באחת מעיניך. פ"י באחת משתי המדות הנ"ל במיוחדת שבהם דהיינו בחי' פנימיות הנ"ל.

וזהו [פירוש] הכתוב: "לכבתי באחת מעיניך", כלומר, באחת משתי המדות שנזכרו לעיל, המיוחדת שבהן, היינו בחינת הפנימיות שנזכרה לעיל.

כאן חוזר אדמו"ר הזקן לשיר השירים ד, ט: "לכבתי באחת מעיניך". שתי ה"עיניים" הן שתי בחינות בלב שתוארו לעיל, חיצונית ופנימיות; לבו של ה' נשבה על ידי ה"אחת", הבחינה המיוחדת — הפנימית.

וזהו ענין כל עשיית [עשרת ימי תשובה] בבחי' פנימיות נקודת הלב להיות פבי"פ [פנים בפנים] כוי למהוי אחד באחד⁵³ כוי.

וזהו ענינם של כל עשרת ימי תשובה: בחינת הפנימיות של נקודת הלב, כדי להיות פנים אל פנים וכוי, "למהוי אחד באחד" וכוי.

העבודה של כל עשרת ימי תשובה, מראש השנה ועד יום הכיפורים, היא להגיע לנקודה הפנימית הזאת שבלב, כדי שהקשר בין ישראל להי יהיה "פנים אל פנים". הביטוי "למהוי אחד באחד" לקוח מן הזוהר ("ב קלה ע"א), המתאר חיבור שבו האחד שלמטה מתחבר לאחד שלמעלה.

וזהו ביום השלישי שהוא יוהכ"פ [יום הכפורים] יקימנו ונחיה לפניו דייקא בבחי' פנים הנ"ל (ועמ"ש סד"ה לבאר ענין יוהכ"פ [יום הכפורים] ובד"ה שובה ישראל עד):^{54, 55, 56}

וזהו "ביום השלישי", שהוא יום הכיפורים, "יקימנו ונחיה לפניו": "לפניו" דווקא, בבחינת הפנים שנזכרה לעיל. (ועיין במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "לבאר ענין יוהכ"פ", ובמאמר המתחיל "שובה ישראל עד הוי' אלהיך").

כך מתפרשים דברי הפסוק בסופו: "ביום השלישי", יום הכיפורים, "יקימנו ונחיה לפניו". יש לדייק ב"לפניו": המילה כוללת את "פנים", והכוונה לבחינת הפנימית שאליה מגיעים פנים אל פנים. אדמו"ר הזקן מסיים בהפניות למאמר המבאר את ענינו של יום הכיפורים ולמאמר על "שובה ישראל" (הושע יד, ב).

קטע 2 • 211-4

כיצד אוכל הלב הפנימי

2 ב ולהרחיב הביאור הנה כתיב עיני כל אליך ישברו.⁵⁷ פי' עיני כל הוא כנ"י [כנסת ישראל] שנקרא כלה והיינו בזמן שהם בחי' לבכתני הנ"ל

2. כדי להרחיב את הביאור: נאמר, "עיני כל אליך ישברו". פירוש "עיני כל" הוא כנסת ישראל, שנקראת כלה; כלומר, בזמן שהיא בבחינת "לבכתני" הנזכרת לעיל.

סעיף ב' מפתח את הנקודה הפנימית שבלב באמצעות הפסוק מתהילים קמה, טו: "עיני כל אליך ישברו". אדמו"ר הזקן דורש את "כל" ככנסת ישראל, שנקראת כלה — "כלה" של "לבכתני אחותי כלה"; שם זה מתאים לה כשהיא נמצאת במדרגה הפנימית הזאת.

אבל כשחסר מהם בחי' זו מפני הפגם נקרא כל בלא הי'. (ועמ"ש מזה בד"ה עיני כל בפ' מטות).⁵⁸

אבל כאשר בחינה זו חסרה בהן מחמת פגם, הן נקראות "כל" בלא הי"א. (ועינינו במה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "עיני כל", בפרשת מטות.)

כאשר פגם מסלק מהן את המדרגה הפנימית הזאת, ישראל נקראת רק "כל" — אותה מילה ללא האות הי"א בסופה. כאן מצוין המאמר על "עיני כל" בלקוטי תורה, פרשת מטות.

והיינו מפני פגם הברית שכן מצינו באברהם שאחר המילה ניתוסף לו אות ה' על שמו והיה שמך אברהם⁵⁹

כלומר, מחמת פגם הברית; שכן מצאנו אצל אברהם שלאחר המילה נוספה לשמו האות ה"א: "והיה שמך אברהם".

הפגם הנזכר כאן הוא פגם הברית, כלומר, בלשון החסידות והקבלה, חטא בענייני טהרת המיניות, הפוגע בברית המילה. הראיה היא מאברהם: בקשר למילתו נוספה לשמו האות ה"א, ואברהם נעשה אברהם (בראשית יז, ה); מכאן שהאות ה"א קשורה לברית.

(וה' זהו היא⁶⁰ ה' עילאה שהיא פנימית ה' תתאה והיא בחי' פנימית הלב וכמ"ש בד"ה ושאתם מים⁶¹ ועוד כי ה' עילאה שרשה מלמעלה מעלה כמ"ש בד"ה ענין לך לך⁶²)

(וה"א זו היא ה"א עילאה, שהיא פנימיות ה"א תתאה, והיא בחינת פנימיות הלב, כמבואר במאמר הפותח במילים "ושאתם מים". ועוד, שורש ה"א עילאה הוא למעלה מעלה, כמבואר במאמר הפותח במילים "עניין לך לך",

בשם הוי"ש שתי אותיות ה"א, הנקראות בקבלה ה"א עילאה וה"א תתאה. הה"א שניתנה לאברהם היא ה"א עילאה, הפנימיות של הה"א תתאה, ובהתאם לכך גם פנימיות הלב; שורשה גבוה מאוד, כפי שמוסבר במאמרים על "ושאתם מים" (ישעיהו יב, ג) ועל "עניין לך לך".

והיינו מבחי' רצון העליון שלמעלה מהחכמה וזהו ענין פנימית הלב. ועמ"ש מענין פנימית הלב בד"ה והיה ביום ההוא יתקע⁶³)⁶⁴

כלומר, מבחינת הרצון העליון שלמעלה מחכמה, וזהו עניינה של פנימיות הלב. ועיינו במה שנכתב בעניין פנימיות הלב במאמר הפותח במילים "והיה ביום ההוא יתקע".

שורש הה"א עילאה הוא ברצון העליון, שלמעלה מחכמה; וזהו, לדברי אדמו"ר הזקן, עניינה של פנימיות הלב — רצון עמוק מכל טעם ושכל. הסוגריים מסתיימים בהפניה למאמר על "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (ישעיהו כז, יג).

ולכן בפגמו נסתלק אות ה"א שהוא בחי' פנימית הלב הנ"ל ונעשה לבו כאבן⁶⁵ ונטמטם שאינו יכול לפתוח לבו בשום אופן בעבודת ה'.

ולכן, כאשר הוא פוגם בה, מסתלקת האות ה"א, שהיא בחינת פנימיות הלב הנזכרת לעיל, ולבו נעשה כאבן ונאטם, כך שאינו יכול לפתוח את לבו בשום אופן לעבודת ה'.

משום שהה"א של פנימיות הלב מסתלקת כשפוגמים בברית, הלב נעשה "כאבן" ונאטם, והאדם אינו יכול לפתוח אותו כלל לעבודת ה'. בתנאי, פרק כט, המובא בהערה של קה"ת, מופיע ניסוח דומה על "טמטום הלב" המונע מהאדם לפתוח את לבו בתפילה.

ולכן נרמז מילה בר"ת [בראשי תיבות] מי יעלה לנו השמימה.⁶⁶ שמה שאמר לא בשמים היא. פי' שבחי' המשכת אלהות קרובה אל האדם. (ועמ"ש מזה סד"ה כי המצוה הזאת).⁶⁷

ולכן נרמזת מילה בראשי התיבות של "מי יעלה לנו השמימה". ומה שנאמר "לא בשמים היא" פירושו שהמשכת אלקות קרובה לאדם. (ועיינו במה שנכתב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "כי המצוה הזאת").

אדמו"ר הזקן מוצא את אותו רעיון בדברים ל, יב: "לא בשמים היא", כדי שתאמר "מי יעלה לנו השמימה". ראשי התיבות של "מי יעלה לנו השמימה" יוצרים את המילה "מילה". ההבטחה שהתורה "לא בשמים" פירושה שהמשכת אלקות קרובה לאדם.

היינו כשאין בו פגם הברית אבל בפגמו נסתלק למעלה ובאמת מי יעלה לנו השמימה ונרמז בר"ת [בראשי תיבות] מילה וס"ת [וסופי תיבות]⁶⁸ הוי'.

כלומר, כאשר אין בו פגם הברית; אבל כאשר הוא פוגם בה, [האלקות] מסתלקת למעלה, ואז אכן "מי יעלה לנו השמימה"? המילה "מילה" נרמזת בראשי התיבות, והוי' — בסופי התיבות.

הקרבנה הזאת קיימת רק כשהברית שלמה; כשפוגמים בה, האלקות מסתלקת למעלה, ואז אכן יש מקום לשאול: "מי יעלה לנו השמימה"? סופי התיבות של אותן ארבע מילים יוצרים את שם הוי', כפי שמציין גם בעל הטורים.

כלומר שע"י שמירת אות הברית ממשיך בחי' הוי' עד סוף כל דרגין (ועמ"ש עוד מזה בד"ה בעצם היום הזה נמול אברהם⁶⁹.⁷⁰ ועמ"ש ע"פ הזח"א [הזהר חלק א] ר"פ נח⁷¹ דני"ט ע"ב כל מאן דנטר האי ברית⁷² כו'.

כלומר, על ידי שמירת אות הברית ממשיכים את בחינת הוי' עד סוף כל הדרגות. (וראו עוד מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "בעצם היום הזה נמול אברהם"; וראו מה שנכתב על פי הזהר, חלק א, תחילת פרשת נח, דף נ"ט ע"ב: "כל מי ששומר את הברית הזאת וכו').

הרמז מלמד שעל ידי שמירת הברית ממשיכים את שם הוי' עד למטה, "עד סוף כל הדרגות". ההפניות הן למאמר בתורה אור על הפסוק "בעצם היום הזה נמול אברהם" (בראשית י"ז:כ"ו), ולזהר (א:נ"ט ע"ב), האומר שמי ששומר את הברית הזאת נקרא צדיק, כפי שהיה יוסף.

וכן בברית הלב נאמר ומלתם את ערלת לבבכם⁷³ וכן בברית הלשון כת שקרנין^{74, 75} כו' הבלא דשקרא כו'.

כך גם בנוגע לברית הלב נאמר: "ומלתם את ערלת לבבכם"; וכך גם בנוגע לברית הלשון: "כת שקרנין" וכו', "הבלא דשקרא" וכו'.

כך גם בשתי "בריתות" נוספות: ברית הלב, שעליה אומרת התורה "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י"ט:ט"ז), וברית הלשון, הנפגמת על ידי שקר. התלמוד (סנהדרין ק"ג ע"א) מונה את "כת שקרנין" בין אלה שאינם מקבלים את פני השכינה, והבל של שקר נקרא "הבלא דשקרא".

וכן המספר בגנות חבירו⁷⁶ אפי' [אפילו] אומר אמת. וכמו שאמרז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] שלשה אמרו אמת⁷⁷ ונטרדו מן העולם נחש ומרגלים ודואג.

כך גם מי שמדבר בגנות חברו, אפילו הוא אומר אמת. וכמאמר חז"ל: "שלושה אמרו אמת ונטרדו מן העולם: הנחש, המרגלים ודואג".

גם דברים אמיתיים פוגמים בברית הלשון כאשר משתמשים בהם כדי לדבר בגנות הזולת. מאמר חז"ל שהנחש, המרגלים ודואג "אמרו אמת ונטרדו מן העולם" ממחיש זאת: כל אחד מהם דיווח דבר אמת כדי לגרום נזק; בהערת קה"ת מובאת רשימה דומה במדרש מעשה תורה ובכל בו.

3 והענין כי הנה דבור הוא מלשון הנהגה והמשכה. וכמ"ש ידבר עמים תחתינו.⁷⁸ וזהו ענין וידבר ה' אל משה שהמשיך רצונו וחכמתו ית' למטה כנ"ל הליכות עולם⁷⁹ כו'.

ההסבר הוא שהמילה דיבור קשורה להנהגה ולהמשכה, כמו שכתוב: "הוא מנהיג עמים תחתינו". וזהו פירוש "וידבר ה' אל משה": הוא המשיך למטה את רצונו ואת חכמתו ית', כפי שהוזכר לעיל — "הליכות עולם" וכו'.

אדמו"ר הזקן מסביר מדוע יש לדיבור חשיבות רבה כל כך: המילה העברית דיבור קשורה גם להנהגה, כמו בפסוק "הוא מנהיג עמים תחתינו" (תהלים מז, ד). לכן, "וידבר ה' אל משה" פירושו שה' המשיך את רצונו ואת חכמתו אל תוך העולם, כפי שעושה ההלכה, שאותה דרשו חז"ל מן הביטוי "הליכות עולם" (חבקוק ג, ו).

והמספר בגנות חבירו או דובר שקר הרי הבל היוצא מפיו הנה הוא הבל ורעות רוח⁸⁰ תבירי [תבירא] דרוחא⁸¹ כו' שמשבר ומפסיק כח וחיות רוח אלקים הנמשך אליו.

ומי שמדבר בגנות חברו או דובר שקר, ההבל היוצא מפיו הוא "הבל ורעות רוח" — "שבירת הרוח" וכו'; שכן הוא שובר ומפסיק את הכוח ואת החיות של רוח אלקים הנמשכת אליו.

דיבור שקר או דיבור בגנותו של אדם פועלים בכיוון ההפוך. ההבל היוצא מן הפה הוא "הבל ורעות רוח" (קהלת א, יד), והזהר (2:59a) דורש זאת כ"שבירת הרוח": דיבור כזה שובר ומפסיק את הכוח ואת החיות של רוח אלקים הנמשכת אל המדבר.

4 ולכן אפי' עוסק בדברי תורה אח"כ הרי לימודו אינו נקרא בשם דבר ה' זו הלכה⁸² הליכות עולם כו'.

לכן, גם אם לאחר מכן הוא עוסק בדברי תורה, לימודו אינו נקרא בשם "דבר הוי", "זו הלכה", "הליכות עולם" וכו'. מכיוון שערוץ הדיבור שלו נפגם, גם דברי התורה שהוא לומד לאחר מכן אינם נקראים "דבר הוי". התלמוד (שבת קלח ע"ב) מזהה את "דבר הוי" עם הלכה — רצון ה' שנמשך אל "הליכות עולם".

וכמ"ש ואשים דברי בפין⁸³ ואינו נקרא בשם דיבור כלל כי לא יגורך רע⁸⁴ כתיב וכתוב דובר שקרים לא יכון⁸⁵ לנגד עיני⁸⁶ וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] על המספר בגנות חבירו⁸⁷ שהוא כאילו כופר בעיקר כלומר כאלו כופר

כמו שכתוב: "ואשים דברי בפין"; ולימודו אינו נקרא דיבור כלל, שהרי כתוב: "לא יגורך רע", וכתוב: "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". וזהו שאמרו חז"ל על מי שמספר בגנות חברו, שהוא כאילו כופר בעיקר; כלומר, כאילו כופר

לימוד התורה אמור להיות דברי ה' עצמם המונחים בפיו של האדם, ככתוב: "ואשים דברי בפין" (ישעיהו נא, טז), אך לימודו של אדם זה אינו נקרא דיבור כלל. התלמוד (סנהדרין קג ע"א) לומד משני הפסוקים המצוטטים כאן — "לא יגורך רע" (תהילים ה, ה) ו"דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהילים קא, ז) — שמספרי לשון הרע ושקרנים אינם זוכים לקבל את פני השכינה. חז"ל אמרו גם שמי שמדבר בגנותם של אחרים כאילו כופר בעיקר (ערכין טו ע"ב).

שהוא ית' עיקרא ושרשא דכל עלמין וממשיך עליו בחיי ערלת הלב החופפת על הברית הני"ל:

בכך שהוא יתברך עיקרם ושורשם של כל העולמות; והוא ממשיך על עצמו את בחינת ערלת הלב, המכסה על הברית הנזכרת לעיל.

אדמו"ר הזקן מפרש את הביטוי "עיקר" כמתייחס לה' עצמו, שהוא עיקרם ושורשם של כל העולמות: בדיבור כזה האדם מנתק את עצמו מהשפע האלוקי, כאילו ה' אינו מקורו של הכול. נוסף על כך, הוא ממשיך על עצמו את "ערלת הלב" — הכיסוי המסתיר את הברית ואת הנקודה הפנימית שבלב.

קטע 3 • 51

התיקון: תפילה ופתיחת היודין

5 ג ועצה היעוצה לזה הנה כתיב ואתה נותן להם את אכלם בעתו⁸⁸ שהוא ית' הנותן ומעורר מלמעלה לבות ב"א [בני אדם].

3. העצה לכך היא הכתוב: "ואתה נותן להם את אכלם בעתו" — הוא יתברך הנותן ומעורר מלמעלה את לבם של בני האדם.

סעיף ג מציע את התרופה ללב שנסגר. הוא ממשיך את תהילים קמה, טו: "ואתה נותן להם את אכלם בעתו". ה"מזון" הוא ההתעוררות שה' מעורר מלמעלה בלבם של בני האדם.

וזהו בעתו. פ"י בעת ושעה שיש לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה^{89,90} שהוא בחיי התפלה שנקרא חיי שעה⁹¹

וזהו "בעתו" — בזמן ובשעה שיש לכל אדם, שהרי "אין לך אדם שאין לו שעה". זוהי בחינת התפילה, הנקראת "חיי שעה",

"בעתו" פירושו השעה שיש לכל אדם, כלשון המשנה: "אין לך אדם שאין לו שעה" (אבות ד, ג). אותה שעה היא התפילה, שהתלמוד (שבת י ע"א) מכנה "חיי שעה", בניגוד ללימוד התורה, שהוא "חיי עולם".

שהוא מלשון וישע אל הבל⁹² לשון ויפן שיש ביכולת כל אדם להפנות רצונו אל ההיפוך ממש

שהוא מלשון "וישע" אל הבל, במשמעות של "ויפן", שכן ביכולתו של כל אדם להפנות את רצונו ממש אל ההפך.

אדמו"ר הזקן קושר את המילה "שעה" ל"וישע" — "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (בראשית ד, ד) — במשמעות של פנייה. התפילה היא אפוא רגע של פנייה: לכל אדם יש כוח להפוך את רצונו ממש, מן העולם אל ה'.

(ועמ"ש מזה ע"פ מה יפו פעמיך⁹³ ועמ"ש בביאור ע"פ שוש אשיש⁹⁴ בענין כי הלבישני בגדי ישע).⁹⁵

(ראו גם מה שנתבאר על הפסוק "מה יפו פעמיך", וכן בביאור על הפסוק "שוש אשיש", בענין "כי הלבישני בגדי ישע".)

הטקסט מפנה לשני ביאורים נוספים: על הפסוק "מה יפו פעמיך" (שיר השירים ז, ב), ועל הפסוק "שוש אשיש" (ישעיהו סא, י), שם המילים "בגדי ישע" חולקות את אותן אותיות של השורש הנדון.

אך דו"ר [דחילו ורחימו] זו שמלמעלה צריך תחלה לבקש רחמים עליו עמ"ש סד"ה ויקרא משה בפ' תבא.

אך את האהבה והיראה האלה, שבאות מלמעלה, צריך תחילה לבקש עליו רחמים. ראו מה שנתבאר בסוף המאמר המתחיל "ויקרא משה" בפרשת תבוא.

אולם האהבה והיראה שה' מעורר מלמעלה אינן באות מאליהן: תחילה יש לבקש רחמים על האדם. ההפניה היא לסוף המאמר "ויקרא משה" בלקוטי תורה, פרשת תבוא.

וז"ש [וזהו שכתוב] עיני כל אליך ישברו.⁹⁶ עיני כל פי' בחיי עינים שהם למעלה מהלב המשגיחים בו

וזהו שכתוב: "עיני כל אליך ישברו". "עיני כל" — בחינת העיניים, שהן למעלה מן הלב ומשגיחות עליו,

לכן הפסוק פותח במילים "עיני כל אליך ישברו". כאן "עיניים" הן בחינה שמעל הלב ומשגיחה עליו — הכוח שמפקח על מה שהלב מרגיש.

(ע"ד מ"ש בד"ה כי קרוב אליך הדבר⁹⁷ בענין שהבחירה קודם לאהבה כו' ע"ש) אליך ישברו שהוא ענין

התעוררות בחיי רחמים רבים

(בדומה למה שנתבאר במאמר המתחיל "כי קרוב אליך הדבר", בענין שהבחירה קודמת לאהבה וכו'; ראו שם.)
 "אליך ישברו" הוא ענין ההתעוררות של בחינת רחמים רבים,

ההשוואה היא למאמר על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר" (דברים ל, יד), המבאר שהבחירה קודמת לאהבה. "אליך ישברו" פירושו לעורר רחמים רבים — זרם גדול של חמלה אלוקית.

דהיינו ע"י שיתבונן איך הוא נמשך ממקום גבוה מאד בחיי נקודת פנימיות הלב בחיי לבבתי אחותי
 כלה הנ"ל ותרד פלאים⁹⁸ מטה מטה מאד והרחמנות ע"ז גדולה מאד ועמ"ש מזה בד"ה לא הביט און.⁹⁹

כלומר, על ידי שיתבונן כיצד הוא נמשך ממקום גבוה מאד — מבחינת נקודת פנימיות הלב, בחינת "לבבתי אחותי
 כלה" שהוזכרה לעיל — וירד פלאים, נמוך מאד מאד; והרחמנות על כך גדולה מאד. ראו גם מה שנתבאר במאמר
 המתחיל "לא הביט און".

הרחמים מתעוררים כשהאדם מתבונן כיצד נשמתו נמשכה ממקום גבוה מאד, מנקודת פנימיות הלב שעליה אומר ה' "לבבתי", ויירדה
 פלאים" (איכה א, ט) עד למעמקים הנמוכים ביותר. נפילה כזאת מעוררת צורך ברחמים גדולים ביותר; הטקסט מפנה למאמר על הפסוק
 "לא הביט און ביעקב" (במדבר כג, כא).

והנה כתיב סומך ה' לכל הנופלים¹⁰⁰ וזוקף לכל הכפופים. (ועמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו).¹⁰¹ כי

והנה כתוב: "הוי סומך לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים". (וראה גם מה שנכתב במאמר המתחיל "כי ההרים
 ימושו"). כי

תהילים קמח, יד: "הוי סומך לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים" מתאר את המצבים הזקוקים לרחמים אלה. לאחר הפניה למאמר על "כי
 ההרים ימושו" (ישעיהו נד, י), אדמו"ר הזקן מתחיל להסביר את משמעות הביטוי "הכפופים".

הנה כתיב יגיע כפיך כי תאכל¹⁰² וכי' בזעת אפריך כו' דהיינו יגיעת בשר בלא לב ולא להטריד שכלו בעניני העולם ומי

כתוב: "יגיע כפיך כי תאכל" וכי', [ו] "בזעת אפריך" וכי'; כלומר, עמל גופני בלבד, בלי להשקיע בו את הלב, ולא להעסיק את המחשבה בעניני העולם. ואילו מי

דרך התורה להתפרנס היא "יגיע כפיך" (תהילים קכח, ב) ו"בזעת אפריך" (בראשית ג, יט): מאמץ גופני בלבד, בלי להשקיע בו את הלב וכלי להכביד על המחשבה בעניני העולם.

שהוא עוסק בעניני העולם בכל מוחו ושכלו הנה הוא מוריד חב"ד [חכמה בינה ודעת] שלו למטה מטה דומה כמו למשל אדם שכופך ראשו.

שעסוק בעניני העולם בכל מחשבתו ושכלו מוריד את חכמה, בינה ודעת שלו מטה־מטה, והוא דומה, למשל, לאדם שכופך את ראשו כלפי מטה.

מי שמשקיע את כל מחשבתו ושכלו בעניני העולם, מוריד עמוק לתוכו את חכמה, בינה ודעת שלו, כוחות המחשבה שלו. הוא דומה לאדם שראשו כפוף כלפי מטה, אחד מ"הכפופים" שבפסוק.

ומזה יכול ליפול יותר שיפול גם ספקיקות על האמונה שהוא בחי' רגלים כמ"ש העמדת במרחב רגלי¹⁰³ וכשיש לו ספקיקות באמונה הוא נופל¹⁰⁴ ממקום רגליו רק שיש לו רגלים מפני שישראל עצמן הם מאמינים¹⁰⁵ כו' וכמ"ש במ"א

ומכך הוא עלול ליפול עוד, עד שגם ספקות באמונה יתעוררו בו; האמונה היא בחינת הרגליים, כמו שכתוב: "העמדת במרחב רגלי". וכאשר יש לו ספקות באמונה, הוא נופל ממקום רגליו; אלא שעדיין יש לו רגליים, מפני שכני ישראל עצמם מאמינים וכי', כפי שמבואר במקום אחר.

מכאן הוא עלול ליפול עוד, עד שספקות יערערו את אמונתו, הנקראת "רגליים", כמו בפסוק "העמדת במרחב רגלי" (תהילים לא, ט): האמונה היא הבסיס שעליו האדם עומד. גם אז עדיין יש לו רגליים, מפני שכני ישראל הם מטבעם "מאמינים בני מאמינים" (שבת צז ע"א), ולכן אמונתו מתערערת אך אינה אובדת.

ולכן נקרא בשם נפילה לבד (ועי' בזהר פי' וישלח דקע"א א' ובפי' בראשית ד' ח' ריש ע"א) ולכן היא נקראת רק "נפילה". (וראה בעניין זה בזהר, פרשת וישלח, דף קע"א ע"א, ובפרשת בראשית, דף ח', תחילת ע"א.)

לכן הפסוק מכנה אדם כזה רק "נופל": גם מי שנפל עדיין יש לו רגליים שעליהן יוכל לשוב ולעמוד. ההערה מפנה לזהר על וישלח, המשווה בין משה, שעמד על רגליו כשקיבל נבואה, לבין שאר הנביאים, שנפלו על פניהם.

והנה כל בחיי אלו סומך ה' ודוקא עיי' שעניי כל אליך ישברו ואז ואתה נותן כו' שנמשך מלמעלה י"ג מדות הרחמים שהם נקראים י"ג נהרין דאפרסמנא דכיא^{106, 107} כו'

והנה, בכל הבחינות האלה "הוי' סומך", ודוקא כאשר "עניי כל אליך ישברו"; ואז "ואתה נותן" וכו' — כלומר, נמשכות מלמעלה י"ג מדות הרחמים, הנקראות "י"ג נהרין דאפרסמנא דכיא" וכו'.

בכל המצבים האלה, הכפופים והנופלים, "הוי' סומך", אבל רק כאשר "עניי כל אליך ישברו", ובכך מתעוררים הרחמים מלמטה. אז בא "ואתה נותן להם את אכלם": "י"ג מדות הרחמים נמשכות מלמעלה; הזוהר (ב, קמו ע"ב) מכנה אותן "י"ג נהרין דאפרסמנא דכיא".

והוא עד"מ כמו נהר הנמשך והולך ומתפשט כך י"ג מדות אלו נמשכים והולכים ממקום גבוה ועליון מאד עד שמתפשטים למטה והם נקי מים טהורים שמכבסים העונות כמ"ש הרב כבסני מעוני.¹⁰⁸

וזה, למשל, דומה לנהר הנמשך והולך ומתפשט; כך י"ג מדות אלה נמשכות וזורמות ממקום גבוה ונעלה מאוד, עד שהן מתפשטות למטה. הן נקראות "מים טהורים", השוטפים את העוונות, כמו שכתוב: "הרב כבסני מעוני".

כמו נהר הזורם ממקום גבוה ומתפשט למטה, כך י"ג מדות הרחמים נמשכות ממדרגה גבוהה מאוד, עד שהן מגיעות למטה ביותר. הן נקראות "מים טהורים" משום שהן שוטפות את העוונות, כפי שהתפלל דוד: "הרב כבסני מעוני" (תהילים נא, ד).

והנה כמו למשל נהר הנובע שמוצאו ממקום מעין כך י"ג מדות אלו נמשכים והולכים ממקור מים חיים בארא עמיקא דכולא אור אי"ס ב"ה סתימא דכל סתימין (ועמ"ש מזה כפי תבא בד"ה ויקרא אל משה).

והנה, כשם שנהר זורם נובע ממקום המעיין, כך י"ג מדות אלה נמשכות וזורמות ממקור מים חיים, "בארא עמיקא דכולא" — המעיין העמוק של הכול — אור אין סוף ברוך הוא, "סתימא דכל סתימין" — הנסתר מכל הנסתרים. (וראה מה שנכתב על כך בפרשת תבוא, כמאמר המתחיל "ויקרא אל משה").

נהר נובע ממעיין, ומקורן של מדות אלה הוא "מקור מים חיים", "בארא עמיקא דכולא" — המעיין העמוק של הכול: אור אין סוף עצמו, הנסתר מכל הנסתרים. ההערה מפנה למאמר בלקוטי תורה, פרשת תבוא.

וזהו פותח את ידיך¹⁰⁹ א"ת [אל תקרי] ידיך אלא יודיך^{110, 111} שנפתחים בחיי יודין שהוא מקור הנובע שהוא עמוק שאינו מושג.

וזהו [הפירוש של] "פותח את ידיך": אל תקרא "ידיך" אלא "יודיך" — שנפתחת בחינת היודיין, שהיא המקור הנובע, עמוק כל כך עד שאי אפשר להשיגה.

כך דורשים בתיקוני זוהר את הפסוק "פותח את ידיך" (תהילים קמה, טז): לא "ידיך", אלא "יודיך". היו"ד, האות הקטנה ביותר, נקודה בלבד, מסמלת את המקור העמוק מכדי להשיגו; ו"פתיחת היודיין" פירושה שהמקור הנסתר נפתח.

ולכן נק' בשם יו"ד ועמ"ש מענין היו"ד בד"ה ראה אנכי נותן¹¹² ואז משביע לכל חי רצון.

לכן היא נקראת על שם היו"ד; ועיין במה שנכתב על ענין היו"ד במאמר המתחיל "ראה אנכי נותן". ואז "משביע לכל חי רצון".

לכן המקור נקרא על שם האות יו"ד; להרחבה על היו"ד מפנה כאן המאמר למאמר על הפסוק "ראה אנכי נותן" (דברים יא, כו). לאחר שהמקור נפתח, "משביע לכל חי רצון" — כשהמילה "רצון" שבפסוק מובנת כפשוטה.

פ"י לכל מקום שיש בו חיות ואפילו מעט מזעיר משביע וממשיך בחי' רצון שהוא ב' חיי מים טהורים הנ"ל

כלומר, בכל מקום שיש בו חיות, אפילו מעט מזעיר, הוא משביע וממשיך בו בחינת רצון, שהיא בחינת המים הטהורים הנזכרת לעיל.

בכל מקום שיש בו חיות כלשהי, אפילו ניצוץ זעיר, ה' משביע אותו וממשיך לתוכו רצון חדש. רצון זה הוא "המים הטהורים" המטהרים מן החטא.

(שנמשכים מבחי' רעוא דכל רעוין. וזהו ענין יחיינו כענין פותח כו' לכל חי כו'. ומבחי' היודין נמשך ומתפשט בבחי' ה' להיות מבחי' כל בחי' כלה ועמ"ש בפי' במדבר בד"ה וארשתיך לי בענין לכי ובשרי ירננו¹¹³ כו' ע"ש.

(הנמשכים מבחינת "רעוא דכל רעוין", הרצון של כל הרצונות. וזהו ענין "יחיינו", בדומה ל"פותח" וגוי, "לכל חי" וגוי. ומבחינת היודין נמשך ומתפשט אל בחינת הה"א, כך שמתוך בחינת "כל" נעשית בחינת "כלה". ועיין במה שנכתב בפרשת כמדבר, במאמר המתחיל "וארשתיך ליי", בענין "לכי ובשרי ירננו" וגוי; עיין שם.

המים האלה נמשכים מ"רעוא דכל רעוין" — הרצון של כל הרצונות, מקור הרצון הנעלה ביותר. זהו פירוש "יחיינו": בדומה ל"פותח את ידיך", הוא נותן חיות ל"כל חי". כשהיו"ד הנסתרת מתפשטת אל הה"א הגלויה, ישראל חוזרים מ"כל" ל"כלה", ומשיבים את הה"א שאבדה בחלק השני; ההערה מפנה גם למאמר "וארשתיך ליי" על הפסוק "לכי ובשרי ירננו" (תהילים פד, ג).

ועוד יובן בענין פתיחו דיודיין שהיו"ד עם היותו בחי' העלם יהיה מאיר בגילוי כמו ה' וזהו ע"ד שנתבאר לקמן בד"ה ביום השמיני עצרת גבי אני היום ילדתיך.¹¹⁴

ועוד אפשר להבין בענין "פתיחו דיודיין", שהיו"ד, אף שהיא בחינת העלם, תאיר בגילוי כמו ה"א. וזה על דרך המבואר להלן במאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת", בענין "אני היום ילדתיך".

אפשר להבין את "פתיחת היודין" גם כך: היו"ד, אות ההעלם, מאירה בגלוי כמו ה"א, אות הגילוי. אדמו"ר הזקן משווה זאת להסברו על הפסוק "אני היום ילדתיך" (תהילים ב, ו) במאמר לשמיני עצרת.

ועמ"ש בענין ומעין¹¹⁵ מבית¹¹⁶ ה' יצא יצא ולהיות נפתח בחינה זו הוא על ידי ההמשכה מלמעלה מעלה ועמ"ש בביאור ע"פ החלצו¹¹⁷ גבי או יחזיק במעווי יעשה שלום לי¹¹⁸ כוי

ועיין במה שנכתב בעניין "ומעין מבית ה' יצא" — "יצא". פתיחתה של בחינה זו נעשית על ידי המשכה מלמעלה מעלה. ועיין במה שנכתב בביאור על הפסוק "היחלצו", בעניין "או יחזיק במעווי יעשה שלום לי" וגוי'.

כך גם ב"ומעין מבית ה' יצא" (יואל ד, יח): המעין הנסתר "יוצא". פתיחה זו מתאפשרת רק על ידי המשכה ממדרגות גבוהות ביותר, כפי שמבואר על הפסוק "או יחזיק במעווי יעשה שלום לי" (ישעיהו כז, ה) בלקוטי תורה, מטות.

ואפ"ל [ואפשר לומר] שע"ז בא הרמז בפסוק אני לדודי ודודי לי¹¹⁹ שהוא ר"ת [ראשי תיבות] אלול וס"ת [וסופי תיבות] ד' יודין¹²⁰ היינו שאז הוא הארת פתיחו דיודין ועיין בשער היחודים פ"ז [פרק ז'] ובמ"ח¹²¹ ואז יכול לשוב בבחי' פנימיות הלב מעומקא דליבא.

ואפשר לומר שלכך רומז הפסוק "אני לדודי ודודי לי", שראשי התיבות שלו הם אלול וסופי התיבות שלו הם ארבע יודיין. כלומר, אז מאירה בחינת "פתיחו דיודיין". ועיין בשער היחודים, פרק ז', ובמשנת חסידים. ואז יכול האדם לשוב בבחינת פנימיות הלב, מעומק הלב.

אדמו"ר הזקן מציע שהדבר נרמז בפסוק "אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ו, ג): ראשי התיבות יוצרים את המילה "אלול", וסופי התיבות הן ארבע יודיין, ולכן חודש אלול, שלפני ראש השנה, הוא הזמן שבו היודיין נפתחות. אז יכול האדם לשוב מתוך פנימיות הלב, מעומק הלב.

וזהו רצון פי' רעותא דליבא בחי' נקודה דליבא פנימיות לבו להיות לה' לבדו כתמר כוי וכמים הפנים¹²² כוי במס"נ [במסירות נפש] בפו"מ [בפועל ממש].

וזהו "רצון", כלומר "רעוא דליבא", בחינת נקודת הלב, פנימיות לבו — להיות לה' לבדו, כתמר וגוי'; ו"כמים הפנים" וגוי', במסירות נפש בפועל ממש.

זהו ה"רצון" שבפסוק: רצון הלב עצמו, הנקודה הפנימית שבו, המתנגעת להיות שייכת לה' לבדו, בלב אחד כתמר. כשם ש"כמים הפנים לפנים" (משלי כז, ט), כך הוא משיב לרצון שניתן מלמעלה, בנכונות למסירות נפש בפועל ממש.

וזהו ממעמקים קראתיך¹²³ ה' וכוי ממעמקים לשון רבים דהיינו ממקור חיי החיים שהוא בארא עמיקא דכולא ומעומק

וזהו [פירוש] "ממעמקים קראתיך הוי" וכו': "ממעמקים" בלשון רבים, כלומר, מן המקור של חיי החיים, שהוא "הבאר העמוקה של הכול", ומן העומק

כך גם "ממעמקים קראתיך הוי" (תהילים קל, א): "ממעמקים" הוא לשון רבים, ומשמעותו שני עומקים. הראשון הוא מקור חיי החיים, "הבאר העמוקה של הכול", שממנו נובעים שלושה עשר המידות.

הלב בבחי' פנימיות הלב כמ"ש לבבתי אחותי כלה שיוכל להיות פב"פ [פנים בפנים] (ועמ"ש כה"ג [כהאי גוונא] בפ"י ושאתם¹²⁴ כו' ממעיני¹²⁵ מעיני תרי ע"ש):¹²⁶

של הלב, בבחינת פנימיות הלב, כמו שכתוב: "לבבתי אחותי כלה", כך שיוכל להיות פנים אל פנים. (ועיין מה שכתוב בכעין זה בפירוש "ושאתם" וכו', "ממעניני": "מעניני" לשון רבים, כלומר שני מעיינות; עיין שם.)

השני הוא עומק לבו של האדם, הנקודה הפנימית שבו: "לבבתי", כך שהקשר נעשה פנים אל פנים. הטקסט מפנה להסבר על "ושאתם מים בששון ממעיני הישועה" (ישעיהו יב, ג), שבו גם לשון הרבים "מעניני" מרמזת על שני מעיינות.

קטע 4 • 61

יום הכיפורים, היום השלישי

6 ד אך המשכות בחי' רחמים רבים מתעורר מלמעלה מה שא"א להשיג ע"י אתערותא דלתתא. וזהו ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו פ"י בבחי' פנים הנ"ל

4. אך המשכת בחינת הרחמים הרבים מתעוררת מלמעלה, ודבר זה אי אפשר להשיג באמצעות אתערותא דלתתא. וזהו [פירוש] "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו": כלומר, בבחינת ה"פנים" שהזכרה לעיל.

סעיף 4 מסביר את היום השלישי. הרחמים הרבים שתוארו לעיל נמשכים מלמעלה, מעבר למה שאדם יכול להגיע אליו באמצעות אתערותא דלתתא; זהו "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" — לפני ה"פנים" שלו, המדרגה הפנימית שתוארה בסעיף 1.

(והנה בחי' יומים י"ל [יש לומר] היינו בחי' סוכ"ע וממכ"ע [וממלא כל עלמין]¹²⁷ עמ"ש בביאור ע"פ ואהיה אצלו אמון^{128, 129} גבי שעשועים יום יום.

(והנה אפשר לפרש שבחינת "יומיים" היא בחינת סוכב כל עלמין וממלא כל עלמין; ראו מה שנכתב בביאור על הפסוק "ואהיה אצלו אמון", בעניין "שעשועים יום יום".

בהערת אגב מציע אדמו"ר הזקן ש"יומיים" הם שתי הדרכים שבהן אור ה' מאיר: סוכב כל עלמין וממלא כל עלמין. הוא מפנה לביאורו על משלי ח, ל: "ואהיה אצלו אמון... שעשועים יום יום".

והם המאירים בשני יו"ט [יום טוב] של ר"ה [ראש השנה] אך בחי' ביום השלישי זהו בחי' שלמעלה מעלה גם מבחי' סוכ"ע¹³⁰ והוא המאיר ביוהכ"פ [ביום הכפורים] שנק' שבת שבתון¹³¹ ועמ"ש בד"ה אני לדודי¹³² וגבי והחזירנו בתשובה שלימה לפניך.

ואלה הם המאירים בשני ימי החג של ראש השנה. אך בחינת "ביום השלישי" היא מדרגה נעלית הרבה יותר, אפילו מבחינת סוכב כל עלמין, והיא המאירה ביום הכיפורים, הנקרא "שבת שבתון". וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "אני לדודי", ובעניין "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך".

שני האורות הללו מאירים בשני ימי ראש השנה. "היום השלישי" הוא מדרגה נעלית הרבה יותר, אף למעלה מהאור המקיף, והוא מאיר ביום הכיפורים, שהתורה מכנה "שבת שבתון" (ויקרא טז, לא). אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו על "אני לדודי" ולתפילה "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך".

וזהו ונחיה לפניו ועמ"ש בביאור ע"פ אחרי¹³³ ה' אלקיכם תלכו¹³⁴ בענין ג' פעמים קדוש¹³⁵ ומשם יובן ענין ביום השלישי. ועיין באדר"ז [באדרא זוטא] (דרפ"ח סע"א [סוף עמוד א])

וזהו "ונחיה לפניו". וראו מה שנכתב בביאור על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו", בעניין שלוש פעמים "קדוש"; ומשם יובן ענינו של "ביום השלישי". ועינינו באדר"ז (דף רפ"ח, סוף עמוד א):

המדרגה הנעלית ביותר היא "ונחיה לפניו". הביאור על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (דברים יג, ה), בעניין "קדוש, קדוש, קדוש" המשולש (ישעיהו ו, ג), מראה מדוע יש מדרגה שלישית ונעלית יותר; לאחר מכן ההערה פונה לאדרא זוטא שבזוהר.

תלת רישין אינון¹³⁶ וייל [ויש לומר] שזהו ב' יו"ט [יום טוב] של ר"ה [ראש השנה] שכל א' נקי ראש והבחינה היותר עליונה זהו יוהכ"פ [יום הכפורים] שנק' ג"כ¹³⁷ ראש השנה^{138, 139, 140} (ביחזקאל רס"י [ריש סימן מ"ם])

"תלת רישין אינון". ואפשר לומר שאלה הם שני ימי החג של ראש השנה, שכל אחד מהם נקרא "ראש"; והמדרגה הנעלית ביותר היא יום הכיפורים, שגם הוא נקרא "ראש השנה" (ביחזקאל, בתחילת פרק מ),

האדרא זוטא מלמדת שיש "שלושה ראשים", זה בתוך זה ולמעלה ממנו. אדמו"ר הזקן מציץ ששניים מהם הם שני ימי ראש השנה, שכל אחד מהם נקרא ראש, והמדרגה הנעלית ביותר היא יום הכיפורים, שגם הוא נקרא "ראש השנה" ביחזקאל מ, א, משום שהוא חל "בראש השנה בעשור לחודש".

כדפי' בס"ח (סי' רנ"ח) ובתוספת בנדרים (דכ"ג) ועמ"ש בד"ה מה טובו¹⁴¹ בענין ג' בחי' שיש בתשובה. הא' להיות סור מרע.

כפי שפירשו בספר חסידים (סימן רנ"ח) ובתוספות על נדרים (דף כ"ג). וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "מה טובו", בעניין שלוש הבחינות שיש בתשובה: הראשונה היא להיות "סור מרע";

ספר חסידים (258§) ותוספות על נדרים (כג ע"ב) מוכיחים שניהם מיחזקאל שיום הכיפורים נקרא ראש השנה. לאחר מכן מפנה אדמו"ר הזקן למאמר על "מה טובו", המתאר שלוש מדרגות בתשובה; הראשונה היא "סור מרע".

הב' בבחי' ועשה טוב. הג' בענין עסק התורה והוא נגד ג' בחי' נר"נ [נפש רוח נשמה] ועיין בע"ח [בעץ חיים] שער א"א פ"ד הם בחינות נר"נ [נפש רוח נשמה]¹⁴² כו'.

השנייה היא בחינת "ועשה טוב"; השלישית היא העיסוק בתורה. והדבר מקביל לשלוש הבחינות נפש, רוח ונשמה. ועינינו בעץ חיים, שער אריך אנפין, פרק ד: "הן בחינות נפש, רוח ונשמה" וכו'.

המדרגה השנייה היא "ועשה טוב", והשלישית היא לימוד התורה; הן מקבילות לשלוש מדרגות הנשמה: נפש, רוח ונשמה. גם עץ חיים (שער אריך אנפין, פרק ד) מכנה את שלושת ה"ראשים" של אריך אנפין נפש, רוח ונשמה, וכך קושר את שלושת המדרגות הללו לשלושת הראשים ולשלושת הימים.

קטע 5 • 71-8

שחר, גשם וטל

7 והנה במתן תורה כתיב ג"כ ביום השלישי¹⁴³ וכן יוהכ"פ [יום הכפורים] שהוא בחינת ביום השלישי ניתנו בו לוחות אחרונות.¹⁴⁴

והנה גם במתן תורה נאמר "ביום השלישי"; וכן יום הכיפורים, שהוא בחינת "ביום השלישי", הוא היום שבו ניתנו הלוחות השניים.

תבנית "היום השלישי" מופיעה במתן תורה, שהתרחש "ביום השלישי" (שמות יט, טז). גם יום הכיפורים שייך לבחינת "היום השלישי", ובו ניתנו הלוחות השניים, כפי שנאמר בגמרא (בבא בתרא קכא ע"א).

ועיין ברכות וירא ר"פ נ"ו¹⁴⁵ ע"פ ביום השלישי וישא אברהם את עיניו^{146, 147} כו' ובאסתר ס"פ ויאמר לה המלך¹⁴⁸ מה לך אסתר.¹⁴⁹

ועיינו במדרש רבה, פרשת וירא, בתחילת פרשה נו, על הפסוק "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וכו', וכן במדרש על אסתר, בסוף הקטע "ויאמר לה המלך: מה לך אסתר?"

המדרש על הפסוק "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו" (בראשית כב, ד) פותח בפסוק "יחיינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו", ומונה ימים שלישיים נוספים. בהערת קה"ת מובא בשם אור התורה שהמדרש מפרש זאת על תחיית המתים. הטקסט מפנה גם למדרש על אסתר, בקטע "ויאמר לה המלך: מה לך אסתר?".

והנה בפ"י ונחיה לפניו יובן עוד ע"ד מ"ש בביאור ע"פ כי כאשר השמים החדשים^{150, 151} כו' בענין עומדים לפני תמיד ע"ש.

והנה את משמעות "ונחיה לפניו" אפשר להבין עוד על פי מה שנאמר בביאור על הפסוק "כי כאשר השמים החדשים" וכו', בעניין "עומדים לפני תמיד"; עיינו שם.

אפשר להבין את "ונחיה לפניו" גם באמצעות הביאור על ישעיהו סו, כב: "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה... עומדים לפניי", שבו "עומדים" פירושו עומדים תמיד. באותו ביאור מוסבר שהשמים החדשים כבר קיימים כעת, אלא שהם נסתרים.

וזהו ע"ד מ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] כפי תשא (בדף קפ"ח ע"ב) והנה אין ספק כו' להאיר בו הפנימית כו' ע"ש וע"ש בפ"י קום בתולת ישראל.^{152, 153} ועד"ז יובן ג"כ ענין יקימנו.

וזה על דרך מה שכתב הרמ"ז בפרשת כי תשא (בדף קפח ע"ב): "והנה אין ספק" וכו', "להאיר בו הפנימית" וכו'; עיינו שם. ועיינו שם גם בפירוש "קום בתולת ישראל". ועל דרך זו יובן גם ענין "יקימנו".

הרמ"ז, בפירושו לזוהר על פרשת כי תשא, מדבר על הארה של הפנימיות, ומפנה את הקורא לעיונו בביטוי "קום בתולת ישראל" (עמוס ה, ב). על דרך זו יש להבין גם את "יקימנו": הקימה מגיעה עד הפנימיות.

ועמ"ש בביאור ע"פ יונתי בענין קומי לך ובענין הראיני את מראיך¹⁵⁴ כוי ועי' בזח"א [בזהר חלק א] ויחי (דרל"ז ב') ע"פ מי יקמנו כד"א [כמה דאת אמר] מי ירפא לך.^{155, 156}

ועיינו במה שנכתב בביאור על הפסוק "יונתי", בעניין "קומי לך" ובעניין "הראיני את מראיך" וכו'. ועיינו בזהר חלק א, פרשת ויחי (דף רלז ע"ב), על הפסוק "מי יקימנו", כמו שנאמר "מי ירפא לך";

הפניות נוספות: הביאור על הפסוק "יונתי" (שיר השירים ב), על "קומי לך" ועל "הראיני את מראיך", וזהוהר (א, רלז ע"ב) על ברכת יעקב ליהודה: "מי יקימנו?" הזהר מפרש את המילה "מיי" כשם, כמו בפסוק "מי ירפא לך?" (איכה ב, יג).

והוא איהו עלמא עילאה ועמ"ש ע"פ אדי מי יעמוד¹⁵⁷ בביאור ע"פ ועתה יגדל נא.¹⁵⁸ וזהו ביום השלישי יקימנו וכנ"ל והיינו ע"י

והוא העולם העליון. ועיינו במה שנכתב על הפסוק "אדני, מי יעמוד", בביאור על הפסוק "ועתה יגדל נא". וזהו "ביום השלישי יקימנו", כנזכר לעיל. והיינו באמצעות

"מיי" הוא העולם העליון, בחינה שאי אפשר להגדיר; לכן "מי יקימנו" פירושו קימה שבאה מאותה בחינה עליונה ביותר. לאחר ההפניה לביאור על "אדני, מי יעמוד?" (תהילים קל, ג), מסיק אדמו"ר הזקן שכך מתקיים "ביום השלישי יקימנו".

כי ונדעה נרדפה לדעת¹⁵⁹ את^{160, 161} ה' כשחר נכון מוצאו¹⁶² ויבא כגשם לנו כוי (בגמרא נזכר פסוק זה¹⁶³ פ"ק [פרק קמא] דברכות) (ד"ו ע"ב) פ"ק [פרק קמא] דתענית (ד"ד א')

[העובדה] ש"ונדעה נרדפה לדעת את הוי", כשחר נכון מוצאו, ויבוא כגשם לנו" וכו' (בגמרא מובא פסוק זה בפרק הראשון של ברכות) (דף ו ע"ב), ובפרק הראשון של תענית (דף ד ע"א),

הדבר מתקיים באמצעות הפסוק הבא בהושע (ו, ג): "ונדעה נרדפה לדעת את הוי", כשחר נכון מוצאו, ויבוא כגשם לנו". הגמרא מביאה פסוק זה בברכות (ו ע"ב), בהקשר של ריצה לבית הכנסת, ובתענית (ד ע"א).

וברכות פ' תבא ובשה"ש [ובשיר השירים] בפסוק שימני כחותם¹⁶⁴ ובזח"ג [ובזהר חלק ג] בפ' ויקרא (דכ"א ע"ב) ובפ' נשא (דקמ"ח א') וע"ש ר"פ שלח דקנ"ו כי ע"פ ידעת השחר מקומו^{165, 166} ע"ש.

ובמדרש רבה על פרשת כי תבוא, ובשיר השירים על הפסוק "שימני כחותם", ובזהר חלק ג, פרשת ויקרא (דף כא ע"ב) ופרשת נשא (דף קמח ע"א); ועיינו שם גם בתחילת פרשת שלח, בדף קנו ע"ב, על הפסוק "הידעת השחר מקומו"; עיינו שם.

הפסוק נידון גם במדרש על פרשת כי תבוא ועל הפסוק "שימני כחותם" (שיר השירים ח, ו), וכן בזהר על פרשת ויקרא ועל פרשת נשא. וזהוהר על פרשת שלח פותח באיוב לה, יב: "הידעת השחר מקומו?"

ועייש רי"פ תרומה דף קכ"ז ע"ב ע"פ הנשקפה כמו שחר¹⁶⁷ ובפי' הרמ"ז [הרב משה זכות] שם וכפ' אמור (דק"ד ע"א) יעקב אמר אז יבקע כשחר אורך^{168, 169} כו' ועמ"ש ע"ז בד"ה

ועיינו שם, בתחילת פרשת תרומה, דף קכ"ז ע"ב, על הפסוק "הנשקפה כמו שחר", ובפירוש הרמ"ז שם; וכן בפרשת אמור (דף ק"ד ע"א): "יעקב אמר: אז יבקע כשחר אורך" וכו'. ועיינו כמה שנכתב על כך במאמר המתחיל

עוד על השחר: בזהר, בתחילת פרשת תרומה, על הפסוק "מי זאת הנשקפה כמו שחר" (שיר השירים ו, י), ובפירוש הרמ"ז; וכן בזהר בפרשת אמור, שם הפסוק של יעקב הוא "אז יבקע כשחר אורך" (ישעיהו נח, ח). כאן מפנה הטקסט למאמר נוסף.

להבין ענין משמח חתן¹⁷⁰ ופי' שיתבונן כמו למשל עמוד השחר שמאיר ממזרח שמש שהשמש היא תחת הארץ ובוקע ומאיר עליו בשחר שהנה חומר הארץ מפ סיק בין השמש ובינינו.

"להבין ענין משמח חתן". והכוונה היא שיתבונן, למשל, בזריחת השחר, כאשר אור השמש מאיר ממזרח, אף שהשמש עדיין מתחת לארץ, והוא בוקע ומאיר עליה עם שחר; שהרי גוף הארץ מפריד בין השמש לבינינו.

לאחר שמציין את המאמר על "משמח חתן", אדמו"ר הזקן מסביר את דימוי השחר. לפני הזריחה השמש עדיין מתחת לארץ, ואף על פי כן אורה בוקע ומאיר; גוף הארץ עומד בין השמש לבינינו.

כך חומריות הגוף מפסיק בין הארת פנים הנמשכת מאור א"ס ב"ה עלינו ועיי' מעורר רחמים רבים
כך גם החומריות של הגוף מפרידה בינינו לבין הארת הפנים הנמשכת אלינו מאור אין סוף ברוך הוא; ועל ידי כך הוא מעורר רחמים רבים,

בדומה לכך, החומריות של הגוף עומדת בין האדם לבין אור פני ה', הנמשך מאור אין סוף. ההכרה במחיצה הזאת היא שמעוררת רחמים רבים.

דהיינו עיי' שישים אל לבו רחוקו מאור פני¹⁷¹ ה' שהוא כמו הענן המחשיך כו' מסך מבדיל כו'
כלומר, על ידי שישים אל לבו עד כמה הוא רחוק מאור פני ה', כאילו ענן מחשיך כו' ומסך מבדיל כו' עומדים בינו לבין האור.

על האדם לשים אל לבו עד כמה הוא רחוק מאור פני ה', כאילו ענן מחשיך או מסך מבדיל עומדים ביניהם. תחושת הריחוק הזאת היא שמניעה אותו לבקש רחמים.

ואזי מרחוק ה' נראה ויבא כגשם לנו בחי' מים טהורים כו' וכמ"ש מזה בד"ה האזינו השמים^{172, 173} גבי יערוף כמטר לקחי¹⁷⁴ ע"ש.

ואזי "מרחוק הוי' נראה", והוא "יבוא כגשם לנו", בחינת מים טהורים וכו', וכפי שנתבאר על כך במאמר המתחיל "האזינו השמים", בעניין "יערוף כמטר לקחי"; עיינו שם.

אזי, כלשון ירמיהו, "מרחוק הוי' נראה": דווקא מתוך תחושת הריחוק מתגלה ה', והוא "יבוא כגשם לנו" — "מים טהורים" של רחמים. אדמו"ר הזקן מפנה למאמר על "האזינו השמים", בעניין "יערוף כמטר לקחי" (דברים לב, א-ב).

אך הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] שכנ"י [שכנסת ישראל] שאלה שלא כהוגן ויבא כגשם¹⁷⁵ לנו והשיבה הקב"ה כהוגן אהיה כטל לישראל.^{176, 177}

אך הנה אמרו רבותינו ז"ל שכנסת ישראל שאלה שלא כהוגן: "ויבוא כגשם לנו", והקדוש ברוך הוא השיב לה כהוגן: "אהיה כטל לישראל".

אבל בגמרא (תענית ד ע"א) נאמר שכנסת ישראל שאלה שלא כהוגן כשאמרה "יבוא כגשם לנו", שהרי לפעמים רוצים בגשם ולפעמים לא. הקב"ה השיב כהוגן: "אהיה כטל לישראל" (הושע יד, ו), שכן הטל רצוי תמיד.

8 והענין כי הנה באמת יש מקום לעורר רחמים רבים אף גם אין אין מסך מבדיל בינינו למקום והוא בחי' טל שגם הוא בחי' רחמים.

הביאור הוא שבאמת יש מקום לעורר רחמים רבים גם כאשר אין מסך המבדיל בינינו לבין המקום; וזוהי בחינת הטל, שגם היא בחינת רחמים.

מדוע מבקשים דווקא טל? משום שיש מקום לעורר רחמים רבים גם במקום שאין מסך המבדיל בינינו לבין ה', ורחמים אלה נקראים "טל".

וכמ"ש בפי' עקב בד"ה ויאכילך את המן.¹⁷⁸ והוא יורד בלתי עננים רק שהוא בלילה בהסתלקות אור השמש כך כביכול

כפי שמוסבר בפרשת עקב, במאמר המתחיל "ויאכילך את המן". [הטל] יורד בלי עננים, אלא שהוא יורד בלילה, כאשר אור השמש מסתלק. וכך גם, כביכול,

הכוונה למאמר על הפסוק "ויאכילך את המן" (דברים 8:3) שבפרשת עקב. הטל יורד בלי עננים, אך רק בלילה, לאחר שאור השמש הסתלק; ודבר דומה קיים גם למעלה.

הנה כתיב כי שמש ומגן¹⁷⁹ הוי' אלקים ששם אלקים הוא מגן לשם הוי' כמ"ש במ"א

נאמר: "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם אלקים הוא מגן לשם הוי', כפי שמוסבר במקום אחר

בתהילים 84:12 נאמר: "כי שמש ומגן הוי' אלקים": כשם שמגן מגן מפני עוצמתה המלאה של השמש, כך שם אלקים מסתיר ומכסה את אור שם הוי'.

(בד"ה ואתה תצוה^{180, 181} כיו בפי' מחוץ לפרוכת ולכן שייך רחמנות אפילו על עולמות עליונים שגם הם רחוקים מאור פני הוי' מחמת ששם אלקים הוא מגן ונרתק המסתיר כו'.

(במאמר המתחיל "ואתה תצוה" וכו', בביאור "מחוץ לפרוכת". לכן שייכים רחמים גם על העולמות העליונים, שכן גם הם רחוקים מאור פני הוי', משום ששם אלקים הוא מגן ונרתק המסתיר וכו'.

ההערה מפנה למאמר שבתורה אור על "ואתה תצוה" (שמות 27:20), העוסק במנורה שהודלקה "מחוץ לפרוכת". מכיוון שאלקים מסתיר את הוי', גם העולמות העליונים רחוקים מאור פני הוי', ולכן שייכים גם עליהם רחמים, אף שאין להם גוף שיסתיר אותם.

והו ענין מדת לילה הסתלקות אור השמש כו' ועמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו בפ"י מרחם על הבריות.
וזהו עניינה של מידת הלילה, הסתלקות אור השמש וכו'. ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "כי ההרים ימושו",
בביאור "המרחם על הבריות".

הסתר זה הוא "הלילה", כאשר אור השמש מסתלק, והתשובה לו היא הטל — רחמים שיורדים בלי עננים. הכוונה לביאור על ה' כמי
ש"מרחם על הבריות".

ועמ"ש בפ' במדבר סד"ה וידבר כו' שאו כו' בענין למשפחותם לבית אבותם כו' ועמ"ש בד"ה אני ישנה
בפ"י שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה).¹⁸²

ועיין במה שכתוב בפרשת במדבר, בסוף המאמר המתחיל "וידבר" וכו', "שאו" וכו', בענין "למשפחותם לבית
אבותם" וכו'. ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "אני ישנה", בביאור "שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה".

שתי הפניות נוספות מסיימות את ההערה: המאמר על המפקד בפרשת במדבר, בענין "למשפחותם לבית אבותם", והביאור על "אני ישנה",
בפסוק "שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה" (שיר השירים 5:2), שבו מופיעים יחד הטל והלילה.

וזהו ומל ה' אלקיך את לבבך¹⁸³ כי שני שמות אלו הם המולים כח"י הלבב להיות כח"י לב אחד וכו':
וזהו [פירוש] "ומל ה' אלקיך את לבבך": שני שמות אלה הם המולים את בחינת הלבב, כדי שתהיה בבחינת לב אחד
וכו':

המאמר מסתיים בדברים 30:6: "ומל ה' אלקיך את לבבך". שני השמות, הוי' ואלקים, מסירים יחד את הכיסוי מעל הלב הכפול (לבב). כך
נעשים שני הלבבות "לב אחד", הנתון כולו לה', כפי שהוסבר בסעיף 1.

בעבודה

כשאדם מוצא שלבו סגור, המאמר מבקש ממנו לנצל את שעת התפילה: להתבונן כמה גבוה מקור נשמתו וכמה נמוך היא נפלה, ולבקש
עליה רחמים, כדי שהמקור שלמעלה יפתח והוא יוכל לשוב מעומק הלב. בתוך כך הוא מתבקש להתפרנס בידיו ולא להעסיק את כל דעתו
בכך, לשמור על הברית ולהימנע מדיבור שקרי ומזלזל על אחרים, גם כשהדברים אמת.

שאלות לשיחה

1. מדוע האהבה הטבעית לקב"ה שיש לכל יהודי, אפילו לרשעים, עדיין אינה התשובה של הלב הפנימי?
2. כיצד דיבור אמת אך מזלזל יכול לפגום ב"ברית הלשון", ומדוע הוא משפיע על התורה שלומדים לאחר מכן?
3. מה ההבדל בין מי ש"כפופים" לבין מי ש"נפלו", ומדוע למי שנופל עדיין יש "רגליים"?
4. מדוע ראוי יותר לבקש טל מגשם, ומה הדבר מלמד על הרחמים שאדם מבקש?
5. כיצד שני השמות, הוי' ואלקים, מאחדים יחד את הלב הכפול ללב אחד?

הערות

פסקה 1

1 יחינו מיומים

ההערה אומרת שהמאמר נאמר בשנת תקנ"ז (1796-97), כפי שנרשם ברשימה זו.

הערת קה"ת

נאמרה בשנת תקנ"ז. ראה ברשימת המאמרים שבסו"ס מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תרטו הערה 72. ובכרם חב"ד כרך ד ברשימת שנת תקנ"ז. לעיל בפי חקת סא, ג מציין לכאן "גבי עשיית" וכ"ה באוה"ת ויקרא נ"ך כרך א ע' תסג. בגוכתי"ק 1101 נמצאים קיצורים שנכתבו אחר הדפסת הלקו"ת, שכן מציין שם איזה תיקונים ללקו"ת הנדפס. נדפס לקמן בהוספות להערות וציגונים.

2 יחינו מיומים

"יחינו מיוממים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו". המאמר כולו מבאר את הפסוק הזה: שני הימים הם ראש השנה, והיום השלישי הוא יום הכיפורים.

Hosea 6:2 הושע ו:ב'

יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

After two days will He revive us, On the third day He will raise us up, that we may live in His presence

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע ו, ב.

3 ר"ה לעולם ב' ימים

הערת קה"ת מבססת את הסברה על הערת הרבי שם: הדברים אינם אומרים שראש השנה היה בן יומיים בכל שנה, אלא שגם בתקופת הראייה היו שנים שבהן נמשך יומיים. עוד מובא שם התלמוד הירושלמי, שלפיו שני הימים הם תקנה של הנביאים הראשונים.

הערת קה"ת

ואין הכוונה שבכל שנה ושנה ר"ה הוא ב' ימים, אלא שלעולם גם בזמן שמקדשין ע"פ הראי אירע אשר ר"ה הי' ב' ימים. — וראה ירושלמי עירובין פ"ג ה"ט: בשני יו"ט של ר"ה שהן מתקנת נביאים הראשונים. ובסוטה מח, ב: מאן נביאים הראשונים כו'. — הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ תשי"א ע' לג. — לקו"ש ח"ב ע' 646.

4 ר"ה לעולם ב' ימים אפי' בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי

על יסוד דברי הוזהר שראש השנה היה תמיד יומיים, הרבי מציע שהמילים "גם בזמן שקידשו על פי הראייה" הן תוספת ודקדוק של אדמו"ר הזקן עצמו: הדגש הוא על "גם בזמן" ולא על "תמיד" כפשוטו.

הערת קה"ת

בזח"ג (רלא, א) ר"ה הוה בכל זימנא תרין יומין אינון . . ולא חד. — ויל"פ שזהו הוספת (ודיק) אדה"ז בלקו"ת רד"ה יחינו מיוממים (דברים סג, ב) "ר"ה לעולם ב' ימים אפי' בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי" — ההדגשה בזה "אפי' בזמן כו'" — ולא "לעולם" ממש. וראה פע"ח ש' ר"ה ספ"ד ב' ימים של ר"ה . . נוהגים תמיד . . קודם החורבן הי' כח בידינו . . ביום א' אך עתה אחר החורבן בהכרח לעשות ב' ימים כמ"ש בזה"ר. — ובירוש' עירובין (פ"ג ה"ט) שבי' ימי ר"ה מתקנת נביאים הראשונים ובתוספתא ר"ה (פ"א ה"י) שבימי משה קרה ב' ימי ר"ה. — לקו"ש ח"ט ע' 370.

5

בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראייה

אדמו"ר הזקן פוסק שם שבתקופה שבה קידשו את החודש על פי הראייה שמרו שני ימי חג של ראש השנה גם בארץ ישראל, והתייחסו אליהם כיום ארוך אחד, בקדושה אחת.

הערת קה"ת

ראה גם שו"ע אדה"ז שם ס"ד "בזמן קידוש החודש ע"פ הראי' והיו עושין ב' יו"ט של ר"ה אף בא"י והיו עושין אותו כיום אחד ארוך וקדושה אחת עליהן". וראה רמב"ם הל' קדה"ח פ"ה ה"ז. וראה ירושלמי עירובין פ"ג ה"ט: בשני יו"ט של ר"ה שהן מתקנת נביאים הראשונים. — לקו"ש ח"ד ע' 122.

6

בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראייה

הרמב"ם כותב שבתקופה שבה קידשו את החודש על פי הראייה, רוב תושבי ארץ ישראל שמרו את ראש השנה כמשך יומיים מחמת הספק. הערה של קה"ת מציינת זאת כמקור לדברי אדמו"ר הזקן.

Mishneh Torah, Sanctification of the New Month 5:7 משנה תורה, הלכות קידוש החודש ה':ז

יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראייה היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים מספק. לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב:

Torat Emet 363 (Public Domain)

7

ביום השלישי הוא יוכ"פ

ההערה מפנה למאמר זה לעניין פירוש "היום השלישי" כיום הכיפורים.

הערת קה"ת

ראה גם לעיל נח, א. ראה ד"ה ביום השמע"צ תרל"ד.

8

ב' ימים של ר"ה הם עליות העולמות ביום אחד הוא בחי' פנימיות

ויום ב' הוא בחי' חיצוני

ההערה מפנה למאמר זה לצד פרי עץ חיים בעניין השנים שבהן ראש השנה היה יום אחד בזמן שבית המקדש עמד: לפני החורבן היה כוח להשלים את העלייה ביום אחד.

הערת קה"ת

הרי מובן מזה שבי' ימים דר"ה הם ענין אחד — עליית העולמות, אלא שבענין זה גופא ישנם ב' פרטים. [ומה שבזמן שביהמ"ק הי' קיים לפעמים הי' ר"ה יום אחד, היינו לפי ש"קודם החורבן הי' כח בידינו לעלות . . ביום אחד אך עתה אחר החורבן בהכרח לעשות ב' ימים כמ"ש בזה"ר" (פע"ח ש' ר"ה ספ"ד. ש' הכוונות ענין ר"ה ד"ב. וראה אוה"ת בשלח ע' תקעו. וראה לקמן שמע"צ (צב, ג). ודרמ"צ (קיד, א) מאור נערב להרמ"ק — לענין יו"ט שני של גליות]. — לקו"ש ח"ד ע' 122.

9

לבבתי אחותי כלה

"לבבתי אחותי [כלתי], לבבתי באחד מעיניך". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמתייחס לישראל, שהם הנקודה הפנימית שבלבו של ה'.

Song of Songs 4:9 שיר השירים ד:ט'

לבבתי אחתי כל'ה לבבתי באחת מעיניך באחד ענק מצורריך:

Thou hast ravished my heart, my sister, my bride; Thou hast ravished my heart with one of thine eyes, With one bead of thy necklace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ד, ט.

10 אין לו דמות הגוף

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה רמב"ם הלי יסודית פ"א.

11 דברה תורה כלשון בני אדם

הרמב"ם מסביר שביטויים כמו "יד ה'" ו"עיני ה'" מותאמים להבנת בני האדם, שכן "דיברה תורה כלשון בני אדם". אדמו"ר הזקן משתמש בעיקרון הזה באותו אופן גם ביחס ל"לבו" של ה'.

Mishneh Torah, Foundations of the Torah 1:9 משנה תורה, הלכות יסודי התורה א:ט'

... וכיוצא בדרך האלו. הכל לפי דעתו של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא (הנופות) [הגופות] ודברה תורה כלשון בני אדם. והכל פנויים הן. שפאמר (דברים לב מא) "אם שנותי בך חרבי". וכי חרב יש לו וכתרב הוא הורג אלא משל והכל משל. ראיה לדבר שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא (דניאל ז ט) "לבושיה כתלג חור". ואחד ראיה (ישעיה סג א) "תמוץ בגדים מקצרה". משה רבנו עצמו ראיה על הים כגבור עושה מלחמה. ובסיני כשליח צבור ...

If so, wherefore is it written in the Torah, "And there was under his feet" (Ex. 24,10), "Written with the finger of G-d" (Ex. 31,18), "The hand of the L-rd" (Ex. 9,3), "The eyes of the L-rd" (Deut. 11, 12), "The ears of the L-rd" (Num. 11,18) and more like expressions? All such terminology is in accordance with the conception of sons of man who cannot recognize aught but corporeal things, and the words of the Torah is like human speech, but they are all attributes; for example, it is

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

12 דברה תו' כלי בנ"א

העיקרון שבתלמוד שלפיו "דיברה תורה כלשון בני אדם", המצוטט בהערה של קה"ת.

Berakhot 31b:13-15 ברכות ל"א ב:י"ג-ט"ו

מאי "אם ראה תראה" — דברה תורה כלשון בני אדם. "בפני אמתך". "אל תשכח את אמתך". "ונתתה לאמתך". אמר רבי יוסי ברי חנינא: שלש אמתות הללו למה? — אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, שלשה בדקי מיתה בראת באשה, ואמרי לה: שלשה דבקי מיתה. ואלו הן: נדה, ותלה ותדלקת הנר. כלום עברתי על אחת מהן?!

But how is "If Thou wilt indeed look" to be explained? The Torah speaks according to the language of the sons of man. "[If Thou wilt indeed look] on the affliction of Thy handmaid, and remember me, and not forget Thy handmaid, but wilt give unto Thy handmaid" (I Sam. i. 11). R. Jose b. R. Hannina said : Why is "Thy handmaid" repeated thrice ? Hannah spake before the Holy One, blessed be He, "L-rd of the universe ! Three breaches [bidke] through which death ... comes hast Thou created

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לא, ב. וש"נ.

13 ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם

בחזון המרכבה של יחזקאל, מעל דמות הכיסא מופיעה "דמות כמראה אדם". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שהכתוב מתאר את האלוקי בדמות אדם.

Ezekiel 1:26 יחזקאל א:כ"ו

וממעל לרקיע אשר על־ראשם כמראה אֶכְרִסְפִיר דְּמוֹת כֶּסֶף וְעַל דְּמוֹת הַכֶּסֶף דְּמוֹת כְּמֶרְאָה אָדָם עָלָיו מְלַמְעֵלָה:

And above the firmament that was over their heads was the likeness of a throne, as the appearance of a sapphire stone; and upon the likeness of the throne was a likeness as the appearance of a man upon it above

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, כו.

14 ע' מק"מ משפטים קכ"ב א'

גם שם אדמו"ר הזקן מצטט את משפטים קכ"ב ע"א ומסביר מדוע נאמר בפסוק "כמראה אדם" ולא אדם ממש: "אדם" הוא האור הממלא כל עלמין, ואילו הרצון העליון שלמעלה ממנו אינו יכול להתלבש בעולמות כלל.

הערת קה"ת

נוכח לעיל פ' מטות פא, ג. לקמן שה"ש מט, ד. אוה"ת במדבר ע' נא. קלב. מג"א ע' קעג.

15 בביאור ע"פ לבבתי

בביאור על "לפכתני" מלמד אדמו"ר הזקן ש"האדם" שעל הכיסא מתגלה רק כאמצעות אהבת ישראל "בכל מאודך", שאותיותיה יוצרות את המילה "אדם".

הערת קה"ת

לקמן שה"ש לא, א.

16 ישראל עלו במח'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ב"ר רפ"א.

17 ישראל עלו במחשבה

בין הדברים שקדמו לבריאת העולם, "ישראל עלו במחשבה" להיברא. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שישאל הם ליבת הבריאה, כפי שהלב הוא ליבת הגוף.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י'): "כענבים במדבר וגו' ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו' שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם, ...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated:

22 ולבא שארי באמצעיתא

הוזהר אומר שה' ברא את העולם בדמות גוף אחד, שאבריו מקיפים את הלב ו"הלב שוכן באמצע" הגוף כולו; לב העולם הוא קודש הקודשים. הטקסט מצטט זאת בהקשר של "הנקודה האמצעית".

Zohar, Sh'lach 11:84-92 ספר הזהר, שלח לך י"א:פ"ד-צ"ב

Now the heart is closely attached to a place above it, to wit, the brain.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

23 "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך, בצאתכם ממצרים". אלו המילים הפותחות של המאמר בתורה אור שאליו הטקסט מפנה.

Deuteronomy 25:17 דברים כ"ה:י"ז

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים:

Remember what Amalek did unto thee by the way as ye came forth out of Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 בד"ה זכור את אשר עשה לך עמלק

המאמר "זכור את אשר עשה לך עמלק" מתחיל בע"ד ע"ב. הוא מסביר שכנסת ישראל, מקור כל הנשמות, נקראת "לבי", כמו "לפכתני", משום שהלב מקבל את החיות ומפיץ אותה בגוף; הדיון נמשך עד "ארץ זבת חלב ודבש".

הערת קה"ת

תו"א פד, ב ואילך.

25 מענין נקודה

הוזהר על פרשת ויקהל מתאר את ששת ימי החול כמאוחזים "בסוד נקודה קדושה אחת", העולה ומתעטרת בשבת. הטקסט מצטט זאת בנושא הנקודה.

Zohar, Vayakhel 13:175-14:185 ספר הזהר, ויקהל י"ג:קע"ה-י"ד:קפ"ה

26 ונקראים בבחי' קרביים

שם, על "וכל קרבי את שם קדשו", מסביר אדמו"ר הזקן שמלאכים מסוימים נקראים "קרביים" משום שהם מסננים את שפע התענוג העליון, בדומה לאיברים הפנימיים של הגוף המסננים את המזון; החלק הנבחר מגיע ללב והפסולת נדחפת החוצה.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי שלח מו, ד.

27 המו מעי לו

"על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו". דוגמה לשימוש באיברים הפנימיים כביטוי לרגש, שאליהם מושווים המלאכים.

Jeremiah 31:20 ירמיהו ל"א:כ

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשעים כ"מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד
על־כן הִמוּ מֵעִי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־ה'

Is Ephraim a darling son unto Me? Is he a child that is dandled? For as often as I speak of him, I do earnestly remember him still; Therefore My heart yearneth for him, I will surely have compassion upon him, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' לא, יט.

28 "על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו". דוגמה לשימוש באיברים הפנימיים

"The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

18 בד"ה ביום השמיני עצרת

זהו המאמר על "ביום השמיני עצרת", המתחיל בע"ב ע"א. בע"ב ע"ב הוא מצטט את דברי חז"ל ש"פרי עץ הדר" הוא הקדוש ברוך הוא, ושהתרגו "דר באילנו"; והוא קושר זאת ל"דמות כמראה אדם" שעל הכיסא.

הערת קה"ת

לקמן פב, ב.

19 הערת קה"ת מפנה II Chronicles 7:9 למילים האלה.

II Chronicles 7:9 דברי הימים ב ז'ט'

וַיַּעֲשׂוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת כִּי חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים וַחֲגֻג שִׁבְעַת יָמִים:

And on the eighth day they held a solemn assembly; for they kept the dedication of the altar seven days, and the feast seven days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 פרי עץ הדר

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" — האתרוג. הפסוק נדון במאמר לשמיני עצרת שאליו מתייחס הטקסט.

Leviticus 23:40 ויקרא כ"ג:מ'

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הָדָר כַּפַּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עֵבֶת וְעֵרְבֵי־נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

And ye shall take you on the first day the fruit of goodly trees, branches of palm-trees, and boughs of thick trees, and willows of the brook, and ye shall rejoice before the L-RD your G-d seven days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 הדר באילנו

התלמוד מפרש את המילה "הדר" כפרי ש"דר" על העץ משנה לשנה — האתרוג. הטקסט מצטט זאת מן המאמר שאליו הוא מפנה.

Sukkah 35a:5 סוכה ל"ה א:ה'

רבי אבהו אמר: אל תקרי "הדר", אלא "הדר" — דבר שדר באילנו משנה לשנה. בן עזאי אומר: אל תקרי "הדר", אלא "אידור", שכן בלשון יווני קורין למים אידור, ואיוז היא שגדל על כל מים — הוי אומר זה אתרוג.

R. Abbahu said: Read not hadar, but ha-dar, a fruit which lives upon its tree from year to year. Ben Azzai said: Read not hadar, but hudor for in Greek water is called hudor. Now what fruit is it that grows by every water? Say it is the etrog

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

כניטוי לרגש, שאליהם מושווים המלאכים.

Jeremiah 31:20 ירמיהו ל"א:כ

הֲבֹן יִקְרֶה לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְד שְׁעָשְׂעִים כִּי־מִדִּי דְבָרִי בֹן זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד
עַל־כֵּן הִמּוּ מְעִי לוֹ רַחֵם אֶרְחָמֶנּוּ נְאֻם־ה'

Is Ephraim a darling son unto Me? Is he a child that is dandled? For as often as I speak of him, I do earnestly remember him still; Therefore My heart yearneth for him, I will surely have compassion upon him, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

29 וכל קרבי את שם קדשו

"ברכי נפשי את ה', וכל קרבי את שם קדשו". דוגמה נוספת לאיברים הפנימיים, שכאן מבטאים שבח.

Psalms 103:1 תהילים ק"ג:א

לְדוֹד בְּרִכִּי נַפְשִׁי אֶת־ה' וְכָל־קִרְבִּי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

of David. Bless the L-RD, O my soul; And all that is [A Psalm] within me, bless His holy name

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קג, א.

30 "והנה קול מעל לרקיע אשר על ראשיהם". אלו המילים הפותחות של הביאור שאליו הטקסט מפנה.

Ezekiel 1:25 יחזקאל א'כ"ה

וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לַרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רָאשֵׁם בְּעֶמְדָם תְּרַפְּנָה כְּנִפְיָהֶן:

For, when there was a voice above the firmament that was over their heads, as they stood, they let down their wings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 ואהבת בכל לבבך

"ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך". הבי"ת הכפולה במילה "לבבך" מלמדת שלאדם יש שני לבבות: חיצוני ופנימי.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה.

32 רשעים מלאים חרטות

תניא מחיל את האמירה על רוב הרשעים, שעדיין יש מעט טוב בנפשם: בין החטאים הם מתחרטים ועולות בהם מחשבות תשובה, אך לא במידה שתביא אותם לנטוש את חטאיהם.

הערת קה"ת

שבט מוסר פכ"ה בשם מארז"ל. ראה תניא פרק יא.

33 ועמך כולם צדיקים

"ועמך כולם צדיקים, לעולם יירשו ארץ". אדמו"ר הזקן קושר זאת לנקודה הפנימית שכלב שיש לכל יהודי.

Isaiah 60:21 ישעיהו ס"כ:כ"א

וְעַמְךָ כָּלֶם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נִצָּר מְשֻׁעָה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר:

Thy people also shall be all righteous, They shall inherit the land for ever; The branch of My planting, the work of My hands, Wherein I glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ס, כא.

34 מי יתנך

"מי יתנך כאח ליי". אלה המילים הפותחות את הביאור שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 8:1 שיר השירים ח':א

מִי יִתְנֶךָ כָּאָח לִי יוֹנֵק שְׂדֵי אִמִּי אֲמָצְאָהּ בַּחוּץ אֲשָׁקָהּ גַּם לֹא־יָבוּז לִי:

Oh that thou wert as my brother, That sucked the breasts of my mother! When I should find thee without, I would kiss thee; Yea, and none would despise me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 "צדיק כתמר יפרח, כארו בלבנון ישגה". התמר הוא דימוי ללב היחיד.

Psalms 92:13 תהילים צ"ב:י"ג

צַדִּיק כַּתְמָר יִפְרַח כְּאֵרוּ בְּלִבְנוֹן וְשִׁגְהָ:

The righteous shall flourish like the palm-tree; He shall grow like a cedar in Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 צדיק כתמר יפרח

המדרש על לך לך פותח בפסוק זה: כשם שהתמר אינו מתעקם, כך אין הצדיקים מתעקמים, ולבם מכוון כלפי מעלה, אל הקדוש ברוך הוא.

Bereshit Rabbah 41:1 בראשית רבה מ"א:א

וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים וגוי' - כתיב (שם צב) צדיק כתמר יפרח. מה התמרה הזו וארו, אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים כך הצדיקים אין בהם לא עקומים ולא סיקוסים. מה התמרה וארו, צילן רחוק. כך מתן שכרן של צדיקים רחוק. מה התמרה וארו, לבן מכוון למעלה. כך הצדיקים לבן מכוון להקדוש ברוך הוא, הה"ד (שם כה) עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי. מה תמרה וארו, יש להן תאוה. אף צדיקים יש להן תאוה. ומה היא תאותן? הקב"ה, שנאמר (שם מא): קוה קויתי ה'. אמר ...

The L-rd afflicted Pharaoh and his household with great afflictions over the matter of Sarai, Abram's wife" (Genesis 12:17). "The L-rd afflicted Pharaoh...with great afflictions." It is written: "The righteous man flourishes like a palm tree; [like a cedar in Lebanon he grows tall]" (Psalms 92:13) - just as the palm and cedar have neither curvatures nor protuberances, so, too, the righteous have neither curvatures nor protuberances. Just as the palm tree and cedar, their shade extends far away, so the reward of the righteous extends far ... away. Just as

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

37 צדיק כתמר יפרח

גם המדרש על במדבר פותח בפסוק זה ומשווה את ישראל, על סוגי האנשים השונים שבו, לתמר ולפירותיו.

Bamidbar Rabbah 3:1 במדבר רבה ג:א

38 צדיק כתמר יפרח

רבי יצחק שואל מדוע משווים את הצדיקים לתמר: כשכורמים אותו, הוא אינו צומח מחדש במשך זמן רב, והוא צומח רק כוכר ונקבה, כמו אברהם

ושרה.

Zohar, Lech Lecha 12:113-13:128 ספר הזהר, לך לך י"ב:ק"ג-י"ג:קכ"ח

R. Isaac here expounded the text The righteous shall flourish like the palm tree, he shall grow like the cedar in Lebanon (Ps. 92, 13). 'Why is the righteous man compared to a palm tree? Because just as, if a palm tree is cut down, it takes a long time for one to grow again, so if the world loses a righteous man, it is a long time before another arises in his place.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

39 צדיק כתמר יפרח

בענין ארבעת המינים, הוזהר דורש את ענף התמר על פי פסוק זה ואומר שאין ביניהם הפרדה, שכן אף אחד מהם אינו עולה בלי האחר.

Zohar, Vayechi 27:210-226 ספר הזהר, ויחי כ"ז:ר"י-רכ"ו

40 צדיק כתמר יפרח

רבי שמעון אומר שאין עץ שמשך הזמן עד שהוא מגיע פרי ארוך כשל התמר — שבעים שנה — ומחיל זאת על חזרת השכינה לאחר שבעים שנות גלות בבל, כשהיא עולה יחד עם הזכר והנקבה.

Zohar, Vayikra 35:257-37:268 ספר הזהר, ויקרא ל"ה:י"ז-ל"ז:רס"ח
The first 34 lines of the Hebrew text are untranslated as explained in the Translator's note on Page 15b.R. Abba was once sitting before R. Simeon, when R. Eleazar entered. R. Simeon thereupon quoted the verse: "The righteous shall flourish like the palm tree, etc." (Ps. 92, 12). 'The palm', he said, 'is the slowest of all trees to mature, taking seventy years. The reason why the righteous is compared here to the palm tree is one which the Companions are reluctant to reveal, although it is indicated by the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

41 צדיק כתמר יפרח

באידרא זוטא קושר הוזהר בין "פרי עץ הדר" לבין "כפות תמרים", ומוסיף את הפסוק הזה: "כי זכר ונקבה הוא".

Zohar, Idra Zuta 23:105-24:113 ספר הזהר, האדרא זוטא כ"ג:ק"ה-כ"ד:ק"יג

42 תמר . . לב אחד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

סוכה (מה, ב). [כ].

43 מה תמר אין לו אלא לב אחד

"מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים." אדמו"ר הזקן מביא זאת בהקשר של הלב הפנימי.

Sukkah 45b:9-10 סוכה מ"ה ב:ט"י

רבי לוי אומר, כתמר: מה תמר זה אין לו אלא לב אחד, אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. אמר רב יהודה אמר שמואל: לולב שבקעה, וסוכה יום אחד. מאי טעמא? לולב דמפסקי לילות מימים, קל יומא מצונה באפייה נפשיה הוא. סוכה דלא מפסקי לילות מימים, כוליה שבקעה כחד יומא אריקא דמו.

R. Levi said: [The reason of R. Yohanan b. Beroka is that Israel is] compared to the date-palm; as the date-palm has

but one heart also Israel has but one heart for their Father in Heaven. Rav Judah said in the name of Shmuel: The blessing is recited over] the lulav for seven [days] and over the Sukkah for only on one day. What is the reason? In the case of the lulav where the nights interrupt the days, each day is ... a separate commandment; in the case of the

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

44 כשם שאין בלבך אלא אחד

כאשר יעקב חשש שאחד מבניו אינו ראוי, הם השיבו: "שמע ישראל... כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". הטקסט מכנה זאת אמירת השבטים.

Pesachim 56a:7 פסחים נ"ו א:ז

דאמר רבי שמעון בן לקיש: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם". ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימיו, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמה חס ושלום יש במטתי פסול, באברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד". אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "פרוה שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נו, א.

45 ליעקב שהי מרכבה לקוב"ה

ריש לקיש אומר: "האבות הן הן המרכבה", משום שה' מתואר כעולה מעליהם. בהערה של קה"ת מובא הדבר בהקשר של יעקב כמרכבה.

Bereshit Rabbah 47:6 בראשית רבה מ"ז:ו

ויכל לדבר אתו - תני, הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן, צריך ליטול ממנו רשות. ממי את למד? מאברהם. פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה, באו מלאכי השרת לדבר עמו. אמר להן: נפטר מן השכינה, שהיא גדולה מכם תחלה, אחר כך אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקדוש ברוך הוא כל צרכו, אמר לפניו: רבון העולמים! צריך אני לדבר. אמר לו: הפטר בשלום, הה"ד: ויעל אלקים מעל אברהם. אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': ויעל אלקים מעל אברהם. ויעל מעליו אלקים. (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

He concluded speaking with him, and G-d ascended from "upon Abraham" (Genesis 17:22). It is taught: One who departs from another person, whether of greater or lesser stature, must take his leave from him. From whom do you derive this? From Abraham. On one occasion, Abraham was speaking with the Holy One blessed be He, when the ministering angels came to speak with him. He said to them: 'Let me first take my leave from the Divine Presence, which is of ... greater stature than you, then I will speak with

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה ב"ר מז, ו.

46 ע"פ זכור דעמלק

שם מתאר אדמו"ר הזקן כיצד נקודת הלב, קטנה ונסתרת בגלות מצרים תחת לבושי הנפש הבהמית, יכולה להתהפך לאהבת ה' כמו אהבתו של אדם לחייו שלו — והיא "ארץ ונת חלב ודבש".

הערת קה"ת

תו"א פד, ד.

47 בביאור ע"פ אלה מסעי

זהו ביאור מסעות המדבר בלקוטי תורה, מסעי; בעמוד צ"א ע"א נידונה יריחו, "עיר התמרים", כמדורת הצדיק, שכמו התמר יש לו לב אחד בלבד — רצון אחד לה'.

הערת קה"ת

לעיל פ' מסעי צא, א.

48 אלה מסעי

"אלה מסעי בני ישראל". אלה המילים הפותחות את הביאור בלקוטי תורה, מסעי, שאליו מתייחס הטקסט.

Numbers 33:1 במדבר ל"ג:א

אַלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

These are the stages of the children of Israel, by which they went forth out of the land of Egypt by their hosts under the hand of Moses and Aaron

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49

למשה הראו את "מישור הבקעה של יריחו, עיר התמרים". ההסבר שאליו מפנה הטקסט מפרש את התמר כביטוי ללבו היחיד של הצדיק.

Deuteronomy 34:3 דברים ל"ד:ג

וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּכֶר בִּקְעַת יַרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹר:

and the South, and the Plain, even the valley of Jericho the city of palm-trees, as far as Zoar

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 ועיני מעיני צדיק כתמר יפרח

ההערה אומרת שכמה מההפניות האלה על "צדיק כתמר יפרח" מועתקות שם.

הערת קה"ת

כמה מהציגונים נעתקו ביהל אור עי שלד ואילך. וראה גם לעיל פ' מסעי צא, א.

51 תמתי ר' ינאי אמר תאומתי

על "תמתי" אמר רבי ינאי: "תאומתי" — "כביכול, איני גדול ממנה, והיא אינה גדולה ממני". אדמו"ר הזקן קושר זאת ללבו היחיד של התמר.

Shir HaShirim Rabbah 5:3 שיר השירים רבה ה':ג

פִּשְׁטִי אֶת כְּתָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֶפְלוּ תִמָּה שְׁבִתִּימוֹת יוֹדַעַת לְפִשְׁטִי וְלִלְבֹּשׁ, וְאֶת אֶמְרַת פִּשְׁטִי אֶת כְּתָנִי, רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי יוֹם שְׁנִידוּג לָהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הִרְשֵׁעַ לְיִשְׂרָאֵל פִּשְׁטִי מֵהֶם שְׁנֵי לְבוּשִׁים גְּדוּלִים, לְבוּשׁ קֹהֵל וּלְבוּשׁ מַלְכוּת. רַחֲצִי אֶת רַגְלִי, מִשְׁנוּף עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, יוֹדַעַת הָיִיתִי שְׁאֵבֶק שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם מִשְׁיָאֲנִי לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, אֵף עַל פִּי כֵן דוֹדֵי שֶׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר. אָמַר רַבִּי אֲבָא פֶּר כֹּהֵנָא, וְכִי מָה טִיבוֹ שֶׁל חוֹר זֶה לְהִיּוֹת ...

I have removed my tunic; how can I don it? I have washed“ my feet; how can I soil them? My beloved extended his hand through the hole, and my core was stirred for him” (Song of Songs 5:3-4). “I have removed my tunic” - Rabbi Yohanan said: Even the simplest of the simple knows how to undress and dress, and you say: “I have removed my tunic”? Rabbi Hanina and Rabbi Yohanan say: On the day that the wicked Nebuchadnezzar attacked Israel, he removed from them two ... :great garments

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

52 ששים המה

"ששים מלכות ושמונים פילגשים", ובהמשך הפסוק הבא: "אחת היא יונתי תמתי". אלו מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנה הטקסט.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו':ח

שִׁשִּׁים הֵמָּה מַלְכוּת וּשְׁמוֹנִים פִּילְגָשִׁים וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר:

There are threescore queens, And fourscore concubines, And maidens without number

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 למהוי אחד באחד

בקטע העוסק בסוד השבת נאמר שהקדוש ברוך הוא, אחד למעלה, אינו יושב על כיסא כבודו עד שהיא, הבחינה הנשית למטה, נעשית אחת בסוד "אחד כמוהו", "להיות אחד עם אחד". בהערה של קה"ת מובא שזהו מקור הביטוי.

Zohar II, 135a זח"ב קלה, א

הערת קה"ת

זח"ב קלה, א.

54 בביאור ע"פ ויהי קול מעל לרקיע

ההערה אומרת שהביאור נדפס שם, תחת הכותרת הזאת; בכמה כתבי יד כותרתו "ביאור על התורה, ויהי קול מעל לרקיע".

הערת קה"ת

נדפס בבונה ירושלים סי' קטו בד"ה להבין ההפרש שבין אותיות. ובכת"י אחדים מופיע מאמר זה בכותרת "פ"י על תורה ויהי קול מעל לרקיע". ראה מאמרי אדה"צ הקצרים ע' ס בהערה (ביאור זה נזכר גם לעיל נד, א).

55

הוזהר מכנה את אבן השתייה, שממנה הושחת העולם, "נקודת אמצע העולם", שעליה עומד קודש הקדשים.

Zohar, Vayechi 43:439-450 ספר הזהר, ויחי מ"ג:תל"ט-ת"נ

The world did not come into being until G-d took a certain stone, which is called the "foundation stone", and cast it into the abyss so that it held fast there, and from it the world was planted. This is the central point of the universe, and on this point stands the holy of holies. This is the stone referred to in the verses, "Who laid the corner-stone thereof" (Ibid. 6), "the stone of testing, the precious corner-stone" (Is. 28, 16), ... and "the stone that the builders despise became the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

56 שובה ישראל עד

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך כי כשלת בעוונך". אלו מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנה הטקסט בסוף הפסקה.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹוֹנְךָ:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 2

57 עיני כל אליך ישברו

"עיני כול נישאות אליך בתקווה, ואתה נותן להם את מזונם בעתו". אדמו"ר הזקן מפרש את "כול" ככנסת ישראל, הכלה; חלקו השני של

הפסוק פותח את סעיף 3.

Psalms 145:15 תהילים קמ"ה:ט"ו

עֵינֵי־כָל אֱלֹהִים יִשְׁכְּרוּ וְאַתָּה נֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ:

The eyes of all wait for Thee, And Thou givest them their food in due season.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, טו.

58 בד"ה עיני כל בפי מלות

המאמר על "עיני כל" פותח בדרשת הוזהר על "נודע בשערים בעלה": כל אדם מכיר את ה' לפי השיעור שהוא משער בלבו; בהמשך מוסבר כיצד הלב עצמו מבין.

הערת קה"ת

לעיל פי' מלות פה, ב. ראה אוה"ת שה"ש ע' לה ואילך.

59 והי' שמך אברהם

"לא ייקרא עוד שמך אברם, ושמך יהיה אברהם." הה"א שנוספה קשורה כאן לברית המילה.

Genesis 17:5 בראשית י"ז:ה'

וְלֹא־יִקְרָא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אֲבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אֲבִרָהָם כִּי אֲבִרָהְמוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ:

Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יז, ה.

60 והי' זו היא ה' עילאה

ההערה מפנה שם לדיון באות ה"א שנוספה לשמו של אברהם כה"א עילאה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת מג"א (הוצאת תש"נ) ע' נה.

61 ושבתם מים

"ושבתם מים בשמחה ממעיני הישועה." אלה המילים הפותחות של המאמר שאליו הטקסט מפנה בעניין הה"א העליונה.

Isaiah 12:3 ישעיהו י"ב:ג'

וּשְׁאֲבֹתֶם־מִמֶּנּוּ בְשִׂשׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה:

Therefore with joy shall ye draw water Out of the wells of salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 בד"ה ענין לך לך

המאמר מסביר שהה"א שנוספה לשמו של אברהם היא ה"א עילאה, שבאמצעותה מתגלה בבינה מדרגה שלמעלה מחכמה — מדרגת עתיק.

הערת קה"ת

בתנ"א שם.

63 "והיה ביום ההוא ייתקע בשופר גדול." אלה המילים הפותחות של המאמר שאליו הטקסט מפנה בעניין פנימיות הלב.

Isaiah 27:13 ישעיהו כ"ז:י"ג

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְכָאֵל הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם:

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the L-RD in the holy mountain at Jerusalem.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 בד"ה והיה ביום ההוא יתקע

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהשופר הוא קול פשוט הנמשך מהבל הלב, למעלה מן השכל: הלב החיצוני נמצא למטה מן השכל ורגשותיו באים בעקבותיו, ואילו הלב הפנימי למעלה ממנו.

הערת קה"ת

לעיל נה, ד.

65 ולכן בפגמו . . ונעשה לכו כאבן

התניא מתאר "טמטום הלב שנעשה כאבן", שבגללו האדם אינו יכול לפתוח את לבו כלל לתפילה, ומציע את התיקון: להכניע את גסות הקליפה המסתירה את אור הנפש האלקית.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק כט. אוה"ת ויקרא כרך ב ע' תעח.

66 מי יעלה לנו השמימה

בעל הטורים מציין שהאותיות הראשונות של "מי יעלה לנו השמימה" יוצרות את המילה "מילה", והאותיות האחרונות את שם הוי': אי אפשר לעלות אל ה' בלי להימול. הערה של קה"ת מצטטת זאת כרמז.

Kitzur Ba'al HaTurim on Deuteronomy 30:12 קיצור בעל הטורים על דברים ל:י"ב

מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה. והס"ת הוי'. לוי שאינו יכול לעלות אצל השם אם לא שיהא נימול וכן התהלך לפני והיה תמים, שנאמר על המילה:

On Your Way (Public Domain)

67 כי המצוה הזאת

"כי המצווה הזאת אשר אנוכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא." אלה המילים הפותחות של המאמר שאליו הטקסט מפנה.

Deuteronomy 30:11 דברים ל:יא

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלְאָה הִיא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֳקָה הִיא:

For this commandment which I command thee this day, it is not too hard for thee, neither is it far off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 מי יעלה לנו השמימה . . וס"ת הוי'

"לא בשמים היא, לאמור: מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו?" האותיות הראשונות שלהן יוצרות את המילה "מילה", והאותיות האחרונות את שם הוי'.

Deuteronomy 30:12 דברים ל:י"ב

לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָנוּ הַשָּׁמַיִמָה וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֲנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

It is not in heaven, that thou shouldest say: 'Who shall go up for us to heaven, and bring it unto us, and make us to hear 'it, that we may do it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בעה"ט דברים ל, יב. לעיל (מה, סעי'ד). וש"נ. [כ].

69 | "בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו." אלה המילים הפותחות של המאמר בתורה אור שאליו הטקסט מפנה.

Genesis 17:26 בראשית י"ז:כ"ו

בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֶבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בָּנוֹ:

In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 | **כדיה בעצם היום הזה נימול אברהם**

המאמר הזה בתורה אור, פרשת לך לך, שואל מדוע אברהם לא מל את עצמו קודם לכן, ופותח ברמז שלפיו ראשי התיבות של "מי יעלה לנו השמימה" יוצרים את המילה "מילה", וסופי התיבות את שם הוי".

הערת קה"ת

תו"א פ' לך לך.

71 | **ע"פ הזח"א ר"פ נח**

לביאור הקטע הזה בזהר, שכראש פרשת נח, מפנה ההערה לאור התורה על הפרשה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת בראשית כרך א ר"פ נח.

72 | **כל מאן דנטר האי ברית**

בפתיחת פרשת נח מלמד הזהר שמי ש"שומר ברית זו", שעליה העולם עומד, נקרא צדיק, כפי שהיה יוסף.

Zohar, Noach 1:1-12 ספר הזהר, נח א':א-י"ב

Furthermore, they are therefore called righteous. We learn this from Joseph, who, by reason of his having observed the "covenant, is known as "Joseph the righteous".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

73 | **ומלתם את ערלת לבבכם**

"ומלתם את ערלת לבבכם, וערפכם לא תקשו עוד". אדמו"ר הזקן מכנה זאת ברית הלב.

Deuteronomy 10:16 דברים י':ט"ז

וּמְלִתֶּם אֶת עֶרְלַת לִבְכֶּם וְעֶרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד:

Circumcise therefore the foreskin of your heart, and be no more stiffnecked

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים י', טז.

74 | **כת שקרנין**

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

סנהדרין קג, סע"א. וש"נ.

75 | **כת שקרנין**

"ארבע כתות אינן מקבלות פני שכינה: כת לצים, כת שקרנים, כת חנפים וכת מספרי לשון הרע". בהערה של קה"ת מובאת הפניה ל"כת שקרנים".

Sanhedrin 103a:12 סנהדרין ק"ג א:י"ב

וְאָמַר רַב חֲסֵדָא אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא: אַרְבַּע כִּתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה: כַּת לְצִים, כַּת שְׁקֶרְנִים, כַּת חֲנִיפִים, כַּת מְסַפְּרֵי לִשׁוֹן הָרָע. כַּת לְצִים – דְּכַתִּיב: "מִשֶּׁה יָדוּ אֶת לְצִצִּים". כַּת שְׁקֶרְנִים – דְּכַתִּיב: "דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְגַגֵּד עֵינָיו". כַּת חֲנִיפִים – דְּכַתִּיב: "כִּי לֹא לִפְנֵי חֲנָף

יבוא". כַּת מְסַפְּרֵי לִשׁוֹן הָרָע – דְּכַתִּיב: "כִּי לֹא אֶל חֶפֶץ רָשָׁע אֶתָּה לֹא יִגְרֶךְ רָע", צָדִיק אֶתָּה וְלֹא יִהְיֶה בְּמִגְוָרְךָ רָע.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

76 | **המספר בגנות חברו**

רבי כינה אפילו שבח על אדם אחר "לשון הרע", כפי שלימד רב דימי: "לעולם אל יספר אדם בשבחו של חברו, שמתוך שבחו בא לידי גנותו". הערה של קה"ת מפנה לכך כאן.

Bava Batra 164b:15 בבא בתרא קס"ד ב:ט"ו

בְּשִׁלְמָא הָתֵם, אִיכָא לִשְׁוֹן הָרָע: אֵלָא הָכָא, מָאי לִשְׁוֹן הָרָע אִיכָא? מִשּׁוּם דְּרַב דִּימִי – דְּתַנִּי רַב דִּימִי אַחוּה דְּרַב סְפָרָא: לְעוֹלָם אֵל יִסְפֹּר אָדָם בְּטוֹכְתּוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹכְתּוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה ב"ב קסד, ב.

77 | **שלשה אמרו אמת**

ההערה אומרת שגם כאן מופיעה הרשימה כפי שהיא במדרש מעשה תורה: המרגלים, דואג ובני הבארות.

הערת קה"ת

במדרש מעשה תורה לרבנו הקי' שנת ש"ד קחשיב מרגלים דואג ובני ראובן הבארות. וכ"ה בכלבו ס"י קיח. [כ]. ראה לקו"ש ח"ל ע' 275. חל"ה ע' 238.

פסקה 3

78 | **ידבר עמים תחתנו**

"הוא מנהיג עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו". אדמו"ר הזקן משתמש במילה "ידבר", שמשמעותה "ינהיג", כדי להראות שדיבור פירושו הנהגה והמשכה.

Psalms 47:4 תהילים מ"ז:ד

יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וְלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:

He subdueth peoples under us, and nations under our feet

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מז, ד.

79 | **הליכות עולם**

"דרכי העולם שלו הן". חז"ל דורשים את המילה "הליכות" כאילו נאמר "הלכות" – דיני התורה, שבאמצעותם נמשך רצונו של ה'.

Habakkuk 3:6 חבקוק ג':ו

עֲמֵד וַיִּמָּדַד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפָּצֵצוּ הָרִירִיעַד שָׁחוּ גְבָעוֹת עוֹלָם הִלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ:

He standeth, and shaketh the earth, He beholdeth, and maketh the nations to tremble; And the everlasting mountains are dashed in pieces, The ancient hills do bow; His goings are as of old

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק ג, ו.

80 | **הבל ורעות רוח**

"ראיתי את כל המעשים שנעשים תחת השמש, והנה הכול הבל ורעות

רוח". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על הכל הפה של דיבורי שקר וגנות.

Ecclesiastes 1:14 קהלת א':י"ד

רִאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוּת רֵוַח:

I have seen all the works that are done under the sun; and, behold, all is vanity and a striving after wind

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת א, יד.

81 תבירא דרוחא

הזוהר מלמד שכל דבר שאינו נעשה לשם עבודת ה' נעשה הבל שהוא "שברון רוח", ודורש זאת במילים "הבל ורעות רוח".

Zohar II, 59a זח"ב נט, א

הערת קה"ת

זח"ב נט, א.

פסקה 4

82 דבר ה' זו הלכה

על הפסוק "שוטטו לבקש את דבר הוי' ולא ימצאו" אומרת הגמרא: "דבר הוי' — זו הלכה". אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להגדיר את לימוד התורה כדברו של ה'.

Shabbat 138b:11-12 שבת קל"ח ב:י"א-י"ב

"דָּבָר הִ"י — זו הַלָּכָה, "דָּבָר הִ"י — זֶה הַקֶּזַּז, "דָּבָר הִ"י — זו נְבוּאָה. וּמֵאִי יִשְׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר הִ"י? אָמְרוּ: עֲתִידָה אִשָּׁה שֶׁתִּטּוֹל כֶּכֶר שֶׁל תְּרוּמָה וְתַחֲזוֹר בְּכֵתִי כְּנִסִּיּוֹת וּבְכֵתִי מִדְּרָשׁוֹת לִידֹעַ אִם טִמְאָה הִיא וְאִם טְהוֹרָה הִיא, וְאִין מְכִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

83 ואשים דבריי בפיר

"ואשים דבריי בפיר". לימוד התורה הוא דברו של ה' עצמו בפיו של אדם.

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאֲשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדֶי כְּסִיתִיךָ לְנֹטֵעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heavens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion: 'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נא, טז.

84 לא יגורך רע

"כי לא אל חפץ רשע אתה, לא יגורך רע". הגמרא דורשת זאת על מי שמדבר בגנותם של אחרים.

Psalms 5:5 תהילים ה:ה'

כִּי לֹא אֱלֹהִים־חָפֵץ־רָשָׁע אַתָּה לֹא יִגְרֶךָ רָע:

For Thou art not a G-d that hath pleasure in wickedness; Evil shall not sojourn with Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ה, ה.

85 דובר שקרים לא יכון

"לא יכון לנגד עיניי דובר שקרים". הגמרא דורשת זאת על שקרנים.

Psalms 101:7 תהילים ק"א:ז'

לֹא־יָשֵׁב בְּקִרְבִּי בֵּיתִי עֹשֶׂה רָמְיָה דְּבַר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לִנְגַד עֵינַי:

He that worketh deceit shall not dwell within my house; he that speaketh falsehood shall not be established before mine

eyes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קא, ז.

86 דובר שקרים לא יכון לנגד עיני

הגמרא מביאה את שני הפסוקים האלה כהוכחה שחבורת השקרנים וחבורת המדברים בגנותם של אחרים אינן זוכות לקבל את פני השכינה.

Sanhedrin 103a:12 סנהדרין ק"ג א:י"ב

וְאָמַר רַב חֲסָדָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אֲבָא: אֲרַבַּע כִּיתוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׂכִינָה: כַּת לְצִיִּים, כַּת שְׁקָרְנִים, כַּת חֲנִיפִים, כַּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע. כַּת לְצִיִּים - דְּכַתִּיב: "מִשֶּׁה יָדוּ אֶת לְצִיצִים". כַּת שְׁקָרְנִים - דְּכַתִּיב: "דְּבַר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לִנְגַד עֵינַי". כַּת חֲנִיפִים - דְּכַתִּיב: "כִּי לֹא לִפְנֵי חֲנָף יָבֹוא". כַּת מְסַפְּרֵי לְשׁוֹן הָרַע - דְּכַתִּיב: "כִּי לֹא אֶל חִפְץ רָשָׁע אַתָּה לֹא יִגְרֶךָ רָע", צְדִיק אַתָּה וְלֹא יִהְיֶה בְּמִגְוָרָךְ רָע.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

87 על המספר בגנות חברו

"כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר", כפי שנאמר: "מי אדון לנו?". הערת קה"ת מצטטת זאת בקשר לדברי חז"ל כאן.

Arakhin 15b:6-7 ערכין ט"ו ב:ו'-ז'

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶן זִימְרָא: כָּל הַמְּסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע כְּאִילוּ כָּפַר בְּעִיקְרָא, שְׁנַאֲמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנִי נִגְבִּיר שֶׁפְּתִינוּ אֶתְנוּ מִי אֲדוֹן לְנוּ". וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶן זִימְרָא: כָּל הַמְּסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, נִגְעִים בָּאִים עָלָיו, שְׁנַאֲמַר: "מִלְּשֹׁנִי בִסְתֵר רָעוּהוּ אוֹתוֹ אֲצִמִּית", וּכְתִיב הֵתָם: "לְצַמִּיתָהוּ, וּמִתְרַגְּמִינוּ: לְחִלּוּטִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

עי ערכין טו, ב על לה"ר. ועי ר"ח שי הקדושה פ"ג [ד"ה החלק הראשון, קעט, ב] קחשיב בחלק הראשון המדבר בגנות זהו מכת מספרי לה"ר, יעו"ש. [כ].

פסקה 5

88 ואתה נותן להם את אכלם בעתו

"עיני כולם נשואות בתקווה אליך, ואתה נותן להם את מזונם בעתו". אדמו"ר הזקן מפרש את "בעתו" — בשעתו — כשעת התפילה.

Psalms 145:15 תהילים קמ"ה:ט"ו

עֵינֵי־כָל אֱלֹהִי יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נּוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ:

The eyes of all wait for Thee, And Thou givest them their food in due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, טו.

89 שאין לך אדם שאין לו שעה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
אבות פ"ד, מ"ג.

90 שאין לך אדם שאין לו שעה

בן עזאי לימד: "אל תבו לשום אדם... שאין לך אדם שאין לו שעה." כאן "שעה" היא שעת התפילה.

Pirkei Avot 4:3 משנה אבות ד'ג'

הוא הנה אומר, אל תהי כו לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום:

He used to say: do not despise any man, and do not discriminate against anything, for there is no man that has not his hour, and there is no thing that has not its place.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

91 התפלה שנקי חיי שעה

כשרבא ראה את רב המנונא מתפלל באריכות, אמר: "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה" — כלומר, הוא כינה את התפילה "חיי שעה".

Shabbat 10a:3 שבת י"א:ג'

רבא חזיה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה. אמר: מניחין חיי עולם, ועוסקים בחיי שעה. והוא סבר זמן תפלה לחדוד זמן תורה לחדוד. רבי ירמיה הנה יתיב קמיה דרבי זירא והוה עסקי בשמעתא. נגה לצלוי ותהה קא מסרקה רבי ירמיה. קרי עליה רבי זירא: "מסיר אָנוּ משמוע תורה גם תפלתו תועבה".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת י, א.

92 וישע אל הבל

"והווי פנה אל הבל ואל מנחתו." אדמו"ר הזקן לומד את המילה "שעה" מן המילה "ישע", שפירושה "פנה".

Genesis 4:4 בראשית ד'ד'

והבל הביא גם־הוא מבכורות צאנו ומקלבהו וישע הי' אלהי־הבל ואל־מנחתו:

And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the L-RD had respect unto Abel and to his offering

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ד, ד.

93 מה יפו פעמיה

"מה יפים צעדיך בסנדלים, בת נדיב." אלה מילות הפתיחה של הביאור שאליו מתייחס הטקסט.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז'ב'

מה־יפו פעמיה בנעלים בת־נדיב חמוקי רכיה כמו ח־לאים מעשה ידי אמן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 בביאור ע"פ שוש אשיש

שם מסביר אדמו"ר הזקן את "אשיש בהווי" כהמשכת התענוג העליון מן הרצון אל מלכות באמצעות הוי', עשר ספירות דאצילות; ואת "תגל נפשי באלקי" — כשופר, כחינת אלקים וצמצום.

הערת קה"ת

לעיל פ' נצבים מט, ד.

95 כי הלבישני בגדי ישע

"אשיש מאוד בהווי"... כי הלבישני בגדי ישועה." הטקסט מתייחס לביאור שלו על הפסוק הזה.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י'

שוש אשיש בהי תגל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי־ישע מעיל צדקה יעטני כחתו יכהו פאר וכפלה תעדה כליה:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in my G-d; For He hath clothed me with the garments of salvation, He hath covered me with the robe of victory, As a bridegroom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 עיני כל אליך ישרו

"עיני כולם נשואות בתקווה אליך, ואתה נותן להם את מזונם בעתו." אדמו"ר הזקן מפרש את "בעתו" — כשעתו — כשעת התפילה.

Psalms 145:15 תהילים קמ"ה:ט"ו

עיני־כל אליך ישרו ואתה נותן־להם את־אכלם בעתו:

The eyes of all wait for Thee, And Thou givest them their food in due season

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, טו.

97 כי קרוב אליך הדבר

"כי הדבר קרוב אליך מאוד, בפיו ובלבבו לעשותו." אלה מילות הפתיחה של המאמר העוסק בכך שהבחירה קודמת לאהבה.

Deuteronomy 30:14 דברים ל:י"ד

כי־קרוב אליך הדבר מאד בפיה ובלבבו לעשותו:

But the word is very nigh unto thee, in thy mouth, and in thy heart, that thou mayest do it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

98 ותרד פלאים

"ירדה פלאים, אין לה מנחם." אדמו"ר הזקן מיישם את הפסוק על ירידת הנשמה ממקורה הנעלה.

Lamentations 1:9 איכה א'ט'

טמאתה בשוליה לא זכרה אחריתה ותרד פלאים אין מנחם לה ראה הי א־תעניי כי הגדיל אויב:

Her filthiness was in her skirts, She was not mindful of her end; Therefore is she come down wonderfully, She hath no comforter. 'Behold, O L-RD, My affliction, For the enemy hath magnified himself

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99 לא הביט און

”לא הביט און ביעקב”. מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Numbers 23:21 במדבר כ”ג:כ”א

לא־הִבִּיט אֶנֶן בְּנֶעֱקֵב וְלֹא־רָאָה עָמַל בְּיִשְׂרָאֵל הִי אֶלְקִיו עֲמוֹ וְתִרְוַעַת מְלָךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 סומך הי לכל הנופלים

”הוי סומך לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים”. אדמו”ר הזקן מסביר מי הם ”הכפופים” ומי הם ”הנופלים”.

Psalms 145:14 תהילים קמ”ה:יד

סוֹמֵךְ הִי לְכָל־הַנּוֹפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכּוֹפְפִים:

The L-RD upholdeth all that fall, And raiseth up all those that are bowed down

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

תהלים קמה, יד.

101 כי ההרים ימושו

”כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימושו”. מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Isaiah 54:10 ישעיהו נ”ד:י

כִּי הַהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תִּמּוּטִינָה וְחֶסְדִּי מֵאֲתֶךָ לֹא־יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוּט אֲמַר מֶלֶךְמֶלֶךְ הִי

For the mountains may depart, and the hills be removed; but My kindness shall not depart from thee, neither shall My covenant of peace be removed, saith the L-RD that hath compassion on thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 יגיע כפך כי תאכל

”יגיע כפך כי תאכל אשריך וטוב לך”. מדובר בעבודת הידיים, ולא בעבודת הראש.

Psalms 128:2 תהילים קכ”ח:ב

יָגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לְךָ:

When thou eatest the labour of thy hands, Happy shalt thou be, and it shall be well with thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

תהלים קכח, ב.

103 העמדת במרחב רגלי

”העמדת במרחב רגלי”. האמונה נקראת ”רגליים” — הדבר שעליו האדם עומד.

Psalms 31:9 תהילים ל”א:ט

וְלֹא הִסְגַּרְתָּנִי בְּיַד־אֹיֵב הָעֲמַדְתָּ בְּמִרְחָב רַגְלִי:

And Thou hast not given me over into the hand of the ene-my; Thou hast set my feet in a broad place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

תהלים לא, ט ופ”י במצודת דוד ”והעמדת רגלי במקום מרחב שלא אמעד”.

104 נפילה

הוזהר מסביר שמה שמע נבואה כשהוא עומד על רגליו, ואילו שאר הנביאים נפלו על פניהם וכוחם תש. הטקסט מביא זאת בהקשר למשמעות של ”נפילה”.

Zohar, Vayishlach 7:105-115 ספר הזהר, וישלח ז:ק”ה-קט”ו

R. Simeon remarked: ‘Ezekiel the prophet said: “As the appearance of the bow that is in the cloud in the day of rain, so was the appearance of the brightness round about. This was the appearance of the likeness of the glory of the L-rd. And when I saw it I fell upon my face, etc.” (Ez. 1, 28). This verse illustrates the difference between the other prophets and Moses, of whom it is written, “And there hath not arisen a ... prophet since in Israel like unto Moses” (Deut. 34

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

105 ישראל עצמן הם מאמינים

הי אומר למשה, שחשש שישראל לא יאמינו לו: ”מאמינים בני מאמינים הם”. לכן גם ליהודי שיש לו ספקות יש עדיין ”רגליים”.

Shabbat 97a:4 שבת צ”ז א:ד

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: הַחוּשָׁד בְּכַשְׂרִים — לֹקֵחַ בְּגוּפוֹ, דְּכָתִיב: ”וְהָיוּ לֹא יֹאמִינוּ לִי וְגו’”, וְגָלְיָא קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּמַהֲיָמֵנִי יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ: הֵן מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים, וְאַתָּה אֵין סוֹפֵךְ לְהֵאֲמִין.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה”ת

שבת צז, א.

106 י”ג נהרין דאפרסמנא דכיא

ההערה מפנה לעמוד קודם בלקוטי תורה, העוסק בשלושה עשר נהרות של אפרסמון טהור.

הערת קה”ת

זח”ב (קמו, ב). וע”ל (מג, ד), [כ].

107 י”ג נהרין דאפרסמנא דכיא

הוזהר מדבר על ”שלושה עשר נהרות של אפרסמון טהור”, הנובעים מסוד הטל העליון. אדמו”ר הזקן מזהה אותם עם שלוש עשרה מידות הרחמים.

Zohar, Terumah 33:371-380 ספר הזהר, תרומה ל”ג:שע”א-ש”פ

108 הרב כבסני מעוני

”הרבה כבסני מעוני, ומחטאתי טהרני”. שלוש עשרה המידות הן ”המים הטהורים” המנקים את החטא.

Psalms 51:4 תהילים נ”א:ד

הָרַב כְּבַסְנִי מַעֲוֵנִי וּמַחְטָאֹתַי טַהַרְנִי:

Wash me thoroughly from mine iniquity, And cleanse me from my sin

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

תהלים נא, ד.

109 פותח את ידיך

”פותח את ירך ומשביע לכל חי [ב]רצון”. כאן אדמו”ר הזקן מפרש את המילה רצון כ”רצון”.

Psalms 145:16 תהילים קמ”ה:טז

פּוֹתַח אֶת־יָדְךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רְצוֹן:

Thou openest Thy hand, And satisfiest every living thing
with favour.
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קמה, טז.

110 א"ת ידיך אלא יודיך

בהקדמתו, תיקוני זוהר מצטט את הפסוק "פותח את ידך" ודורש אותו כך:
"אל תקרי ידך אלא יודיך", בהקשר לאות יו"ד.
Tikkunei Zohar 7b:2 תיקוני זוהר ז' ב:ב
ועוד רזא נקודי צריה לאחזרה עליה, פתח בחושבן אותיותיו איהו
יו"ד, וכתוב (תהלים קמה טז) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון,
ואוקמוהו אל תקרי ידך אלא יודיך, ואינון י"י מן יאהדונה"י, ובאן
אתר מתפתחין ברקיעא דאיהו פתח, ואיהו מפתח כליל אהדונה"י שית
אתון באמצע י"י, ותרין יודין עם רקיע דאיהו ו' סליק לחושבן יהו"ה.
Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)
הערת קה"ת
ת"ז בהקדמה (ז, ב). ושם תס"ט (קו, א). [כ].

111 א"ת ידיך אלא יודיך

על הפסוק "אני ישנה ולבי ער", תיקוני זוהר דורש שוב את "פותח את ידך"
כ"יודיך": זו היוד, בצד ימין.
Tikkunei Zohar 106a:4 תיקוני זוהר ק"ו א:ד
ועוד פתחי לי ביומא קדמא דאיהי ימינא, דעליה אתמר (שם קמה טז)
פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, נדיך יודיך, דא י' דאיהו לימינא,
אחתי ביומא תננינא דתמן הי, יונת ביומא תליתא דתמן ו', שראשי
נמלא טל ביומא רביעא (נ"א תליתא), דאיהו כלל דיו"ד ה"א וא"ו
דאיהו חושבן ט"ל, ודא איהו גופא וברית דחשבון חד בחשבון, דאיהו
וא"ו סליק אה"ד, ו' עלאה עמודא דאמצעינא, ו' תתא צדיק, אי אהי
על תרין יודין דאיןן חד.
Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

112 ראה אנכי נותן

"ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". אלה מילות הפתיחה של
המאמר שהטקסט מפנה אליו בעניין היוד.
Deuteronomy 11:26 דברים י"א:כ"ו
ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה:
Behold, I set before you this day a blessing and a curse
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

113 לבי ובשרי ירננו

"לבי ובשרי ירננו אל אל חי". הטקסט מפנה להסברו במאמר בפרשת
במדבר.
Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג
נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אליהי:
My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the
L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 אני היום ילדתיך

"בני אתה, אני היום ילדתיך". ההסבר לכך במאמר לשמיני עצרת נמשל

לאות יו"ד המאירה כמו אות ה"א.

Psalms 2:7 תהילים ב':ז
אספרה אליהך Havayah אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך:
I will tell of the decree: The L-RD said unto me: 'Thou art My
son, this day have I begotten thee
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 בענין ומעין

סעיף ג באותו מאמר שואל מדוע נאמר "יצא" מעיין ולא "נהר": לעתיד
לבוך יישמר ויתגלה למטה המעיין עצמו, חכמה העליונה, כפי שהוא, ולא
רק הנהר הנובע ממנו, כפי שקורה כעת.
הערת קה"ת
בד"ה ששים המה מלכות האי פ"ג [שה"ש לט, א] ע"ש. [כ].

116 ומעין מבית ה' יצא

"ויצא מעיין מבית הוי". המעיין הנסתר ש"יצא" דומה לפתיחת היודים.
Joel 4:18 יואל ד':י"ח
ותהי ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי
יהודה ילכו מים ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים:
And it shall come to pass in that day, That the mountains
shall drop down sweet wine, And the hills shall flow with
milk, And all the brooks of Judah shall flow with waters; And
a fountain shall come forth of the house of the L-RD, And
shall water the valley of Shittim
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 בביאור ע"פ החלצו

שם "יעשה שלום ל"י" הוא השלום שלמעלה — חיבור חכמה ובינה באמצעות
התורה, שהיא דעת העליונה, על ידי המשכת אור אין סוף ממקום גבוה
מאוד מעל חכמה. מכך נמשך השלום שלמטה: הכללת המדות זו בזו.
הערת קה"ת
לעיל פ' מטות פז, ד.

118 או יחזק במעוזי יעשה שלום לי

"או יחזק במעוזי, יעשה שלום ל"י". הטקסט מפנה להסבר לכך בלקוטי
תורה, מטות.
Isaiah 27:5 ישעיהו כ"ז:ה'
או יחזק במעוזי יעשה שלום לי יעשה לי:
Or else let him take hold of My strength, That he may make
peace with Me; yea, let him make peace with Me
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

119 אני לדודי ודודי לי

"אני לדודי ודודי ל"י". האותיות הראשונות של המילים מרכיבות את המילה
אלול, והאותיות האחרונות הן ארבע יודים.
Song of Songs 6:3 שיר השירים ו':ג
אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים:
I am my beloved's, and my beloved is mine, That feedeth
'among the lilies
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שה"ש ו, ג.

120 שהוא ר"ת אלול וס"ת ד' יודיין

ההערה מביאה את האבודרהם, המצטט את הדרשנים, כמקור מוקדם לרמז של אלול בביטוי "אני לדודי ודודי לי".

הערת קה"ת

אבודרהם סדר תפלת ר"ה בשם הדרשנים. פע"ח ש' ר"ה, פ"א. ש' הפסוקים שה"ש שם. הובא בשל"ה הק' ר"מ ר"ה. [כ].

121 ובמ"ח

ההערה מזהה את המקור שאליו מתייחס הטקסט: מסכת אלול, פרק א, משנה ג, בחיבור זה.

הערת קה"ת

מס' אלול א, ג.

122 וכמים הפנים

"כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם". הרצון הפנימי שבלב משיב לרצון הבא מלמעלה.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

פמים הפנים לפנים כן לבי האדם לאדם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כז, יט.

123 ממעמקים קראתיך ה'

"שיר המעלות: ממעמקים קראתיך הוי". המילה "ממעמקים" בלשון רבים נדרשת כשני עומקים: למעלה ובתוך הלב.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

124 ועמ"ש כה"ג בפי ושאתם

שם מפרשים את "ושאתם מים בששון" כמים, חכמה, הנמשכים "בששון", בינה, וכחיבור של "תרין ריעין דלא מתפרשין". הסעיף הבא מבאר את "ממעני הישועה" כשני מעיינות, שהוזהר מכנה אבא ואמא.

הערת קה"ת

לקמן פ, ג.

125 ושאתם כו' ממעני

"ושאתם מים בששון ממעני הישועה". המילה "ממעני" בלשון רבים נדרשת כשניים, בדומה ל"מעמקים".

Isaiah 12:3 ישעיהו י"ב:ג

ושאתם מים בששון ממעני הישועה:

Therefore with joy shall ye draw water Out of the wells of salvation.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 בשעת אפיך

"בזיעת אפיך תאכל לחם". הכוונה היא שהפרנסה תדרוש מאמץ גופני, ולא מאמץ של השכל והלב.

Genesis 3:19 בראשית ג:י"ט

הערת קה"ת

בראשית ג, יט.

פסקה 6

127 והנה בחי יומים י"ל חיינו בחי"ע סוכ"ע וממכ"ע

ההערה מפנה לסדרת מאמרים זו בעניין שני הימים כסוכב וכמלא.

הערת קה"ת

ראה המשך בששה"ק תער"ב ח"ג ע' איתסא.

128 בביאור ע"פ ואהיה אצלו אמן

בביאור זה, "שעשועים יום יום" פירושו שבכל יום, באמצעות אמירת שמע במסירת נפש, האדם ממשיך מלמעלה גילוי של התענוג העליון ואת התלבשותו בכתר ובחכמה.

הערת קה"ת

לעיל פ' במדבר יט סע"ג.

129 ואהיה אצלו אמן

"ואני הייתי אצלו אמן, והייתי שעשועים יום יום". הטקסט מפנה להסבר שלו על הפסוק הזה.

Proverbs 8:30 משלי ח:ל'

ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת:

Then I was by Him, as a nursling; And I was daily all delight, Playing always before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130 שלמעלה מעלה גם מבחי סוכ"ע

ההערה מפנה למאמר זה בעניין מדרגה הנעלית אף מסוכב כל עלמין.

הערת קה"ת

ראה ד"ה פתח אליהו תרנ"ח ע' יא (הוצאת תשמ"א). נתבאר בד"ה שובה ישראל תשמ"ה. תשמ"ט סעי' א.

131 ביוה"כ שנק' שבת שבתון

"שבת שבתון היא לכם, ועיניתם את נפשותיכם". זהו שמו של יום הכיפורים, שהאדמו"ר הזקן מקשר עם הבחינה שלמעלה מסוכב כל עלמין.

Leviticus 16:31 ויקרא ט"ז:ל"א

שבת שבתון היא לכם ועיניתם את נפשותיכם חקת עולם:

It is a sabbath of solemn rest unto you, and ye shall afflict your souls; it is a statute for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, לא.

132 בד"ה אני לדודי

שם מסביר אדמו"ר הזקן שלוש עשרה מידות הרחמים המאירות באלול הן רחמים על חיי הנשמה, כדי לעורר אותה לתשובה, בשונה מהרחמים על חיי הגוף שעליהם מבקשים במשך כל השנה.

הערת קה"ת

לעיל פ' ראה לג, ג.

133 בביאור ע"פ אחרי ה'

ביאור זה מפרש את "אחרי הוי" כמלכות של ה', ה"אחוריים" וההארה בלבד שממנה משתלשלת כל השתלשלות העולמות; מכאן ממשיך אדמו"ר הזקן לבאר את שלוש הפעמים "קדוש".

הערת קה"ת

לעיל פ' ראה כ, ג.

134 אחרי ה' אלקיכם תלכו

"אחרי הוי' אלקיכם תלכו". אלו הן מילות הפתיחה של ההסבר שאליו הטקסט מפנה.

Deuteronomy 13:5 דברים י"ג:ה'

אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֵתוֹ תִּירָאוּ וְאֵת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוֹ תַעֲבֹדוּ וְבוֹ תִדְבְּקוּן:

After the L-RD your G-d shall ye walk, and Him shall ye fear, and His commandments shall ye keep, and unto His voice shall ye hearken, and Him shall ye serve, and unto Him shall ye cleave.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

135 ג' פעמים קדוש

"וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש הוי' צבאות". החזרה המשולשת על "קדוש" מסבירה מדוע יש בחינה שלישית.

Isaiah 6:3 ישעיהו ו':ג'

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וַאֲמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כְלִי־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the L-RD of hosts; The whole earth is full of His glory.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

136 תלת רישין אינון

באידרא זוטא מלמד רבי שמעון ש"שלושה ראשים נחקקו, אחד בתוך השני ואחד למעלה מהשני, והגבוה שבהם הוא הנסתר ביותר. האדמו"ר הזקן מיישם אותם על שלושת הימים.

Zohar, Idra Zuta 1:29-4:37 ספר הזהר, האדרא זוטא א':כ"ט-ד':ל"ז

137 יוהכ"פ שנק' ג"כ ר"ה (ביחזקאל רסי' מ"ם)

ההערה מפנה לשחת הרבי שם בעניין היות יום הכיפורים נקרא ראש השנה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש חכ"ט ע' 304.

138 שנק' ג"כ ראש השנה

"בשנת עשרים וחמש לגלותנו, בראש השנה, בעשור לחודש". העשירי בתשרי, יום הכיפורים, נקרא ראש השנה.

Ezekiel 40:1 יחזקאל מ':א'

בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה לְגִלְתֵּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עָשָׂרָה שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הִכְתָּה הָעִיר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יְדִי־יְיָ וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה:

In the five and twentieth year of our captivity, in the beginning of the year, in the tenth day of the month, in the fourteenth year after that the city was smitten, in the selfsame day, the hand of the L-RD was upon me, and He brought me thither.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

139 שנק' ג"כ ראש השנה

ספר חסידים מוכיח מדברי יחזקאל, "בראש השנה, בעשור לחודש", שהעשירי, יום הכיפורים, נקרא ראש השנה. הטקסט מציין את המקור לפי מספר הסעף.

Sefer Chasidim 258:1 ספר חסידים רנ"ח:א'

... היינו מחסרים פעמים אמת ואם תאמר יום הכפורים אינו תחלת מעשיו מכל מקום תשלומים היא לראש השנה לפי שבינונים תלויים ועומדים עד יום הכפורים ועוד דאמרינן בבראשית רבה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ויום הכפורים יום הדין הוא בתחלתו של עולם רמזו יום הכפורים וראש השנה אמת חותמו ואמת כתיבתו למפרע בבראשית בראשית ברא אלקים את ובמה אנו יודעים שראש השנה הוא ראש לשנה. כדאמרינן עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה. ואמרו זרע חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו נמצא שזרע מתחיל מתשרי ...

Sefer Chasidim, Zhitomir, 1857 (Public Domain)

140 שנק' ג"כ ראש השנה

התוספות מסבירים מדוע התרת הנדרים שנלמדת לראש השנה נאמרת ביום הכיפורים: "מצינו יום הכיפורים נקרא ראש השנה, כדכתיב ביחזקאל".

Tosafot on Nedarim 23b תוספות על נדרים כ"ג ב

141 בד"ה מה טובו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לעיל פ' בלק עו, א ואילך.

142 הם בחינות נר"נ

בשער אריך אנפין מלמד האריז"ל ששלושת הראשים של אריך אנפין "הם בחינות נפש, רוח ונשמה" שבאריך אנפין.

Sefer Etz Chaim 13:4 עץ חיים י"ג:ד'

... כללותן ב' רישין בלחוד הנה כל אחד מהם יש בו עצמות וכלים והם ו' בחי' וכל בחי' מהם כוללת ג' הרי הם כולם חיי' בחי' כנ"ל אשר אין הרדלי"א נכלל בכללותן כלל ועיקר. ואמנם למטה בסדר התלבשות רדלי"א הנקרא ע"י בתוך (נ"א בערך) רישא דא"א יתבאר איך האי רישא תניינא הנקרא אוריא דיתבא על האי מ"ס שהיא רישא ג' דא"א הנה היא נמשכת מבחי' האי רדלי"א דעתיק יומין שלא יכלה להתלבש באריך אנפין ואחזי נהוריה בהאי רישא כו' הנקרא אוריא והבן זה ועיין למטה מה ענין האי אוריא ונבאר ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

פסקה 7

143 במ"ת כתיב ג"כ ביום השלישי

"ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, והנה קולות וברקים". התורה ניתנה ביום השלישי.

Exodus 19:16 שמות י"ט:ט"ז

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיִּתְּרָד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled

144 וכן יוהכ"פ . ניתנו בו לוחות אחרונות

יום הכיפורים היה אחד הימים השמחים ביותר לישראל: "יום מחילה וסליחה, היום שבו ניתנו הלוחות השניים".

Bava Batra 121a:6 בבא בתרא כ"א א:ו

תנו הַתָּם, אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּאָב וּכְיוֹם הַכְּפוּרִים, שֶׁבָּהֶן בָּנוּת יְרוּשָׁלַם יוֹצְאוֹת בְּכָלִי לְבֵן שְׂאוּלִין, שְׁלֹא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ. בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכְּפוּרִים – יוֹם סְלִיחָה וּמַחִילָה, יוֹם שֶׁנִּתְּנוּ בוֹ לוחות אַחֲרוֹנוֹת. אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בָּאָב – מָאי הָיָא?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"ב קכא, א.

145 ועיין ברבות וירא ר"פ נ"ו

ההערה מצטטת שם את אור התורה: "הפירוש של יחינו מיומים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו הוא על תחיית המתים".

הערת קה"ת

"פ"י יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו קאי על תחיית המתים". — אוה"ת נ"ך כרך א ע"תלד. ע"ש.

146 ביום השלישי וישא אברהם את עיניו

"ביום השלישי נשא אברהם את עיניו וראה את המקום מרחוק". מובא המדרש על פסוק זה.

Genesis 22:4 בראשית כ"ב:ד'

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק:

On the third day Abraham lifted up his eyes, and saw the place afar off.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

147 ביום השלישי וישא אברהם את עיניו

המדרש על פסוק זה מצטט: "יחינו מיומים, ביום השלישי יקימנו", ומונה את הימים השלישיים שבכתובים.

Bereshit Rabbah 56:1 בראשית רבה נ"ו:א'

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו - כתיב (הושע ו) יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ביום השלישי, של שבטים, כתיב (בראשית מב): ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי. ביום השלישי של מרגלים, שנאמר (יהושע ב): ונחבתם שמה שלושת ימים. ביום השלישי של מתן תורה, שנאמר (שמות יט): ויהי ביום השלישי. ביום השלישי של יונה, דכתיב (יונה ב): ויהי יונה במעי הדגה שלושה ימים ושלושה לילות. ביום השלישי של עולי גולה, דכתיב (עזרא ח): וגשב שם ימים שלושה. ביום השלישי של תחיית המתים, דכתיב: יחינו מיומים. ביום השלישי יקימנו ביום ...

On the third day, Abraham lifted his eyes, and saw the place "from a distance" (Genesis 22:4). "On the third day, Abraham lifted his eyes" - it is written: "He will revive us after two days; on the third day, He will lift us, and we will live before Him" (Hosea 6:2). "On the third day" of the tribes, as it is written: "Joseph said to them on the third day, [do this and you shall live]" (Genesis 42:18). "On the third day" of the ... spies [sent by Joshua], as

148 ובאסתר ס"פ ויאמר לה המלך

ההערה מפנה לאותו עמוד באור התורה בעניין המדרש על אסתר.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת נ"ך ע"תלד.

149 ויאמר לה המלך מה לך אסתר

"ויאמר לה המלך: מה לך, אסתר המלכה?" אסתר באה לפני המלך ביום השלישי; הטקסט מפנה למדרש על פסוק זה.

Esther 5:3 אסתר ה:ג'

ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה פקשתך עדי חצי המלכות וינתן לה:

Then said the king unto her: 'What wilt thou, queen Esther? for whatever thy request, even to the half of the kingdom, it shall be given thee'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 בבאור ע"פ כי כאשר השמים החדשים

שם "השמים החדשים והארץ החדשה... עומדים לפניי" פירושו עומדים תמיד: בחינת ההתחדשות שמאין סוף עצמו קיימת כבר עכשיו, אך היא נסתרת, ולעתיד תתגלה.

הערת קה"ת

תו"א ג, ג.

151 כי כאשר השמים החדשים

"כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפניי". הטקסט מפנה לביאורו על פסוק זה.

Isaiah 66:22 ישעיהו ס"ו:כ"ב

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמד ורעכם ושמכם:

For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the L-RD, so shall your seed and your name remain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

152 ע"ד מ"ש הרמ"ז בפי תשא (בדף קפ"ח ע"ב) . . בפי קום בתולת

ישראל

שם מסביר אדמו"ר הזקן את "נפלה לא תוסיף קום": לאחר הנפילה אי אפשר עוד "לקום" לפי סדר המדרגות, ולכן העלייה באה באמצעות תשובה, שאינה הולכת לפי אותו סדר; זהו גם פירוש "הראיני את מראיך".

הערת קה"ת

ראה לקמן שה"ש כא, א.

153 קום בתולת ישראל

"נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל". הטקסט מפנה לביאורו של הרמ"ז על הפסוק.

Amos 5:2 עמוס ה:ב'

נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה:

The virgin of Israel is fallen, She shall no more rise; She is cast down upon her land, There is none to raise her up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

154 הראיני את מראיך

"יונתני... הראיני את מראיך, השמיעני את קולך". הטקסט מפנה לביאור על מילים אלה.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב':יד

יונתני בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כיקולך ערב ומראיך נאנה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice; For sweet is thy voice, and thy countenance is comely
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

155 מי יקמנו כד"א מי ירפא לך

על "כמו אריה וכמו לביאה, מי יקימנו?" דורש הזוהר את המילה "מי", כמו בפסוק "מי ירפא לך?": זהו העולם העליון, שבכוחו לחזק את הכול.

Zohar, Vayechi 59:575-60:585 ספר זוהר, ויחי נ"ט:תקע"ה-ס:תקפ"ה
WHO SHALL ROUSE HIM UP. He will not rise to take any petty vengeance. The word "who" (Mi) here indicates the supernal world, which has dominion over all; it is similarly used in the verse "From the womb of whom (Mi) came the ice" (Job 38, 29), as we have explained.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

156 מי ירפא לך

"כי גדול כים שברך, מי ירפא לך?" הזוהר דורש את המילה "מי" כשמו של העולם העליון.

Lamentations 2:13 איכה ב':יג

מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלם מה אשנה לך ואנחמך בתולת בת ציון כגדול כים שברך מי ירפא לך:

What shall I take to witness for thee? What shall I liken to thee, O daughter of Jerusalem? What shall I equal to thee, that I may comfort thee, O virgin daughter of Zion? For thy breach is great like the sea; Who can heal thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

157 אדי מי יעמוד

"אם עוונות תשמור יי, ה' מי יעמוד?" הטקסט מפנה להסברו על מילים אלה.

Psalms 130:3 תהילים ק"ל:ג

אם עוונות תשמר קה אדני מי יעמד:

If Thou, L-RD, shouldest mark iniquities, O L-rd, who could stand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 ועתה יגדל נא

"ועתה יגדל נא כוח אדני". אלו המילים הפותחות את ההסבר שאליו מפנה הטקסט.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:יז

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

159 ונדעה נרדפה לדעת

"ונדעה נרדפה לדעת את הו'; כשחר נכון מוצאו, ויבוא כגשם לנו". זהו הפסוק הבא אחרי הפסוק הפותח את המאמר.

Hosea 6:3 הושע ו':ג

ונדעה נרדפה לדעת את ה' קשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ:

And let us know, eagerly strive to know the L-RD, His going forth is sure as the morning; And He shall come unto us as the rain, As the latter rain that watereth the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע ו, ג.

160 אביי מלמד שמצווה לרוץ לבית הכנסת, כפי שנאמר: "נרדפה לדעת את הו'". הטקסט מצטט זאת בין המקומות שבהם התלמוד משתמש בפסוק.

Berakhot 6b:9 ברכות ו' ב:ט

אמר רבי חלבו, אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרו, אלא למיפק. אבל למיעל – מצוה למרהט, שנאמר: "נרדפה לדעת את הו'".

R. Helbo [also] said in the name of Rab Huna : When leaving the Synagogue, one should not take large steps. Abbai said: This refers only to leaving ; but to enter a Synagogue it is praise-worthy to hasten ; as it is said, "Let us eagerly strive to know the L-rd" (Hos. vi. 3).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

161 נרדפה לדעת את ה'

רבי זירא אומר לרבי אבא שמי שראה את פני השכינה צריך ללכת ולרוץ אחריה, כפי שנאמר: "ונדעה נרדפה לדעת את הו'".

Zohar, Nasso 19:188-23:197 ספר זוהר, נשא י"ט:תקפ"ח-כ"ג:תקצ"ז

R. Abba was once going toward Lud when he met R. Zeira, the son of Rab. Said R. Zeira: 'Now do I behold the presence of the Shekinah, and whoever beholds the presence of the Shekinah ought to quicken his pace and follow Her. So we read: "And let us know and pursue to know the L-rd" (Ibid. 6, 3); also, "And many peoples shall go and say: Come ye and let us go up to the mountain of the L-rd... for out of Zion ... shall go forth the law

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

162 כשחר נכון מוצאו

על "אילת השחר" אומר הזוהר שכנסת ישראל באה מן המקום הנקרא "שחר", כפי שנאמר: "וכמוצא השחר נכון".

Zohar, Vayikra 52:361-54:369 ספר זוהר, ויקרא נ"ב:שס"א-נ"ד:שס"ט

and R. Hiya commenced with the text, "For the Chief Musician, set to Ayeleth Hashahar, a psalm of David" (Ps. 22, 1). 'Ayeleth Hashahar (lit. hind of the morning)', he said, 'is the Community of Israel, who is called "a loving hind and a pleasant doe" (Prov. 5, 19). Is she then a hind of the morning only and not of all the day? What it means, however, is a hind from that place which is called "dawn", ... of which it says, "his going forth is as

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

163 בגמרא נזכר פסוק זה

ההערה אומרת שההפניות האלה לפסוק בגמרא, במדרש ובווהר מועתקות שם.
הערת קה"ת
נעתקו באוה"ת נ"ך כרך א ע' תלה ואילך.

164 שימני כחותם

"שימני כחותם על לבך". הטקסט מפנה למדרש על פסוק זה.
Song of Songs 8:6 שיר השירים ח:ו
שימני כחותם עלי־לִבְךָ כחותם עלי־רוּעֶךָ כִּי־עֵזָה כְּמוֹת אֶהְבֶּה קֶשֶׁה כְּשֹׂאֵל קִנְיָה רֶשֶׁפִּיָּה רֶשֶׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתֶּיהָ:
Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the L-RD
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 ידעת השחר מקומו

פרשת שלח בווהר נפתחת בדרשתו של רבי חייא על הפסוק "הידעת השחר מקומו?"
Zohar, Sh'lach 1:1-3:8 ספר זוהר, שלח לך א':א'-ג':ח'
AND THE L-RD SPAKE UNTO MOSES SAYING, SEND THEE MEN TO SPY OUT THE LAND OF CANAAN, ETC. R. Hiya here cited the verse: "Hast thou caused the dayspring to know his place", etc. (Job 38, 12)
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

166 ידעת השחר מקומו

"המייך צוית בקר ידעת השחר מקומו?"
Job 38:12 איוב ל"ח:י"ב
הַמַּיִךְ צוֹיֵת בִּקְרַי יִדְעֵת הַשָּׁחַר מְקוֹמוֹ:
Hast thou commanded the morning since thy days began,
;And caused the dayspring to know its place
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

167 הנשקפה כמו שחר

"מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה, ברה כחמה?" הווהר בפרשת תרומה דורש פסוק זה.
Song of Songs 6:10 שיר השירים ו:י'
מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמו־שָׁחַר יִפֶּה כָּל־כְּנָה כְּרַח כְּחֶמֶה אֵימָה בְּנִדְגָלוֹת:
Who is she that looketh forth as the dawn, Fair as the moon,
?Clear as the sun, Terrible as an army with banners
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

168 יעקב אמר אז יבקע כשחר אורך

בקטע על הסוכה, אורחיה העליונים ושמחת העניים, מביא הווהר את הפסוק שכל אחד מן האבות ודוד אומרים על אדם כזה: יעקב אומר: "אז יבקע כשחר אורך".
Zohar, Emor 43:278-44:285 ספר זוהר, אמור מ"ג:ע"ח-מ"ד:רפ"ה
Jacob proclaims, "Then shall thy light break forth as the morning" (Isa. 58, 8). The other righteous say, "The L-rd shall guide thee continually and satisfy thy soul in dry places" (Ibid. 11). Happy the lot of the man who attains ta all this!' AND YE SHALL TAKE YOU ON THE FIRST DAY THE FRUIT OF GOODLY TREES

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

169 אז יבקע כשחר אורך

"אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח".
Isaiah 58:8 ישעיהו נ"ח:ח'
אֲזַיִּבְקַע כְּשַׁחַר אֹרֶךְ וְאַרְכָּתְךָ מִהֵרָה תִּצְמַח וְהָלַךְ לִפְנֶיךָ צִדְקָה כְּבוֹד ה' יִאֲסָפֶךָ:
Then shall thy light break forth as the morning, And thy healing shall spring forth speedily; And thy righteousness shall go before thee, The glory of the L-RD shall be thy rearward
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

170 בד"ה לה"ע משמח חתן

המאמר מסביר שהחתן והכלה הם יעקב ורחל: כנסת ישראל, מלכות, יורדת שלא מרצונה לעולמות, בעוד היא משתוקקת להיכלל באור אין סוף; החתן ממשיך אליה את האור — המשכת טוב אל ממלא.
הערת קה"ת
לעיל פ' צו ט, א.

171 ופ"י שיתבונן כמו למשל . פני ה'

ההערה אומרת שהקטע הזה, משל עלות השחר, מצוטט שם, וששם הנוסח הוא "פני המלך הוי" במקום "פני הוי" שבטקסט שלנו.
הערת קה"ת
מובא באוה"ת במדבר ע' רמד ושם: פני מלך ה'.

172 בד"ה האזינו השמים

שם מוסבר שתשובה מעומק הלב מביאה לידי "מרחוק הוי' נראה ליי"; "השמים" הם המדות העליונות של עולם האצילות, ו"יערוף כמטר לקחיי" נמשך ממקום גבוה ורחוק מהם, מכתר, באמצעות התורה והמצוות.
הערת קה"ת
לקמן פ' האזינו עג, א.

173 האזינו השמים

"האזינו השמים ואדברה". מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחס הטקסט.
Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'
הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:
Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

174 יערוף כמטר לקחי

"יערוף כמטר לקחי, תיזל כטל אמרתי".
Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב'
יַעְרֹף כְּמָטָר לִקְחֵי תִזֹּל כְּטֹל אִמְרָתִי כְּשַׁעֲרִים עֲלִידָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלִי־עֵשֶׂב:
My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

175 שכנ"י שאלה שלא כהוגן ויבא כגשם

"כנסת ישראל ביקשה שלא כהוגן, והקדוש ברוך הוא השיב לה כהוגן": את הגשם רוצים לפעמים ולפעמים לא, אך ה' השיב: "אהיה כטל לישראל",

שאותו רוצים תמיד.

Taanit 4a:11 תענית ד' א' י"א

אמר רבי פרקיה: אף כנסת ישראל שלא פהוגו, והקדוש ברוך הוא השיבה פהוגו, שנאמר: "ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מצאו ויבוא כגשם לנו",

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית ד, א.

176 מרחוק ה' נראה

"מרחוק הוי' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך". ה' מתגלה דווקא מתוך תחושת הריחוק.

Jeremiah 31:3 ירמיהו ל"א:ג

מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך עליכן משכתיך חסד:

From afar the L-RD appeared unto me.' 'Yea, I have loved' thee with an everlasting love; Therefore with affection have I drawn thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, ב.

177 אהיה כטל לישראל

"אהיה כטל לישראל, יפרח כשושנה". תשובתו הראויה של ה' לבקשת ישראל לגשם.

Hosea 14:6 הושע י"ד:ו

אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויה שרשיו פלכנון:

I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

178 ויאכילך את המן

"ויענך וירעיבך ויאכילך את המן". מילות הפתיחה של המאמר שאליו מתייחס הטקסט, שבו נדון הטל.

Deuteronomy 8:3 דברים ח:ג

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא עליהם לבדו יחיה האדם כי עלי-כל-מוצא פייה יחיה האדם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

179 כי שמש ומגן הוי' אליקים

"כי שמש ומגן הוי' אליקים". אליקים הוא המגן המסכך על ה"שמש" של הוי'.

Psalms 84:12 תהילים פ"ד:י"ב

כי שמש ומגן ה' אליקים וכן ויבדוד יתן ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים:

For the L-RD G-d is a sun and a shield; the L-RD giveth grace and glory; No good thing will He withhold from them that walk uprightly

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, יב.

180 בד"ה ואתה תצוה

שם נדרש "ואתה תצוה" מלשון "צוותא", חיבור: באמצעות מדרגתו של משה, אותיות התורה קושרות את ישראל לה'. זהו גילוי של יחודא עילאה שלמעלה מהזמן, שלגביו "חושך כאור".

הערת קה"ת

תו"א פא, ד.

181 ואתה תצוה

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך". מילות הפתיחה של המאמר בתורה אור שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 27:20 שמות כ"ז:כ

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתיב למאור להעלות נר תמיד:

And thou shalt command the children of Israel, that they bring unto thee pure olive oil beaten for the light, to cause a lamp to burn continually

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

182 שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה

"כי ראשי נמלא טל, קוצותי רסיסי לילה". הטל והלילה מופיעים יחד.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב

אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחיי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh: 'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For my head is filled with dew, My locks with the drops of the night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

183 ומל ה' אליך את לבבך

"ומל הוי' אליך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את הוי' אליך בכל לבבך". שני השמות יחד הופכים את הלב הכפול לאחד.

Deuteronomy 30:6 דברים ל"ו

ומל ה' אליך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אליך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייה:

And the L-RD thy G-d will circumcise thy heart, and the heart of thy seed, to love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, that thou mayest live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, ו.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Torat Emet 363 (Public Domain); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daf Shevui (CC0); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); On Your Way (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Sefer Chassidim, Zhitomir, 1857 (Public Domain); Sefer Etz Chaim (Public Domain).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידיית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likutei-torah/rosh-hashanah/7/](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/rosh-hashanah/7/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק